

Тематичний номер про вплив української кризи на церкву та християнське служіння

З самого початку моєї роботи головним редактором видання “Іст-Вест Черч енд Міністрі Ріпорт” в 1993 навряд чи жодна подія в пострадянських країнах так суттєво вплинула на церкви та християнське служіння на східних теренах Європи, як сучасна політична криза в Україні. Вплив вже є значним та дуже поширеним і, на жаль, кінця кризі не видно.

Конфлікт постмайданної України та путінської Росії має суттєві та довготривалі наслідки для 1) відносин трьох українських православних юрисдикцій; 2) відносин між православними в Україні та Росії; 3) відносин протестантів в Україні та Росії; 4) відносин між українськими православними, католицькими та протестантськими церквами; 5) статусу місіонерів та іноземних священників в Україні та Росії; і 6) останнє, але настільки ж важливе, як і все попереднє, - посилення російських обмежень свободи совісті для неправославних віруючих, розпочате ще до української кризи, але вочевидь посилене нею. Це число видання (поки що найоб’ємніше за 22 роки “Іст-Вест Черч енд Міністрі Ріпорт”) містить дописи українців, росіян та американців; місцевих служителів, місіонерів та науковців. Автори, головним чином протестанти, походять з Києва, Донецька, Москви, Вашингтона та Вілмору, штат Кентакі, США. Головний редактор щиро закликає православних, католиків а також євангеліків висловити своє ставлення до проблеми в наступних числах видання.

Марк Р. Еліот, головний редактор

Українська революція та християнські церкви

Роман Лункін

Драматичні події, що розгорнулися в Україні в 2013-2014 рр. виявили головні, болючі проблеми українського життя: країна постала перед болісним вибором між Росією та Заходом (Європейським Союзом та США) та неефективними намаганнями подолати розкол між українським Сходом та Заходом. Християнські церкви в Україні також зіткнулися з нагальними питаннями, відповіді на які вони намагалися знайти протягом 23 років незалежності країни. В цей непростий період християнські церкви взяли за одну з найважливіших задач: визначення соціально-політичної ідеології, котра об’єднає країну, чи хоча б не буде більш ділити її.

Українське релігійне благочестя та різноманітність

Російські віруючі можуть тільки позаздрити релігійній свободі, яку мають церкви в Україні, а релігійне розмаїття перетворює її на єдину країну у колишньому Радянському Союзі, в котрій відсутня панівна, “традиційна” релігія. Росія не до кінця усвідомлює, що Україна – це одна з найбільш релігійних країн в Європі, що налічує 35 тисяч церков на майже п’ятдесятимільйонне населення. Окрім великої кількості церков **Україна має дуже велике розмаїття конфесій: три різних православних патріархати, католицькі церкви східного та латинського обряду а також багато різних протестантських церков.** Баптисти, п’ятидесятники, адвентисти та багато інших євангелічних деномінацій, включаючи мегацеркви, що налічують тисячі членів як у східній, так і західній Україні, поширені по всій її території.

Вочевидь, православ'я та протестантизм, що налічують відповідно 20 тисяч приходів та понад 9 тис спільнот, є ведучими християнськими церквами в Україні. Серед православних юрисдикцій лідируючі позиції займає Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП), кількість якої становить більше двох третин від загальної кількості всіх православних приходів в Україні. З 1996 року Всеукраїнська Рада Церков об'єднала вісімнадцять головних конфесій та союзів, включаючи православні церкви Московського та Київського патріархатів, греко-католиків, баптистів, п'ятидесятників та навіть мусульман.

Ставлення церков до Майдану

До Помаранчевої революції 2004-2005 рр. призвело оголошення перемоги проросійського кандидата Віктора Януковича в результаті сфальшованих президентських виборів. Під час повторних виборів переміг прозахідний кандидат – Віктор Ющенко. Нещодавня революція Євромайдану, що почалась 21 листопада 2013 р. на київській площі Майдан Незалежності, підтримала європейську інтеграцію. Протест викликало рішення Президента Януковича не підписувати Угоду про асоціацію з Євросоюзом задля більш тісних зв'язків з Росією. І в 2004-2005 і в 2013-2014 роках всі християнські церкви активно підтримали спочатку “помаранчевих” лідерів Віктора Ющенка та Юлію Тимошенко, а потім євроінтеграцію і усунення Президента Януковича від влади (після 21 лютого 2014 р.), та, по суті, визнали легітимність уряду Прем'єр-міністра Арсенія Яценюка та виконуючого обов'язки Президента Олександра Турчинова. Греко-католики та Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП) послідовно підтримували прозахідні позиції (Помаранчеву революцію та відсторонення Януковича), що знайшло підтримку серед націоналістичних уподобань мешканців Центральної та Західної України, де ці церкви є найсильнішими. Між тим, слід зазначити, що на відміну від прозахідних церков, УПЦ МП не зайняла суспільної політичної позиції, яку від неї могли очікувати (проросійські заяви в 2004-2005 або 2013-2014 рр.), і до цього часу не підтримала жодної політичної партії.

Всеукраїнська Рада Церков, члени якої закликали обидві сторони знайти мирне врегулювання розбіжностей, відіграла публічну роль миротворця в новітній кризі 2013-2014 рр., не стаючи на бік жодної зі сторін. Після втечі Януковича 23 лютого Рада зустрічалась з Турчиновим та Яценюком, а після фактичної втрати Крива (18 березня 2014 р.), Рада підтримала територіальну цілісність України та засудила російську агресію в Криму. Митрополит УПЦ МП Антоній (Паканич), голова Ради, підписав вказані документи. Хвороба митрополита Володимира (Сабодана) призвела до того, що місцеблюстителем УПЦ МП був обраний митрополит Онуфрій (Березовський), котрий очолив Раду 24 лютого 2014 р.

Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП)

УПЦ МП швидко реагувала на ситуацію. Її священники стояли в молитві між протестуючими та силовиками, щоб запобігти кровопролиттю. Внутрішні відносини УПЦ МП було врівноважено тим фактом, що її керівництво змінилось майже в той самий час, коли змінився уряд країни. Голова Інформаційного відділу УПЦ МП протоієрей Георгій Коваленко відіграв важливу миротворчу роль, пояснюючи церковну християнську позицію, закликаючи російські мас-медіа не таврувати всіх українців фашистами та нацистами. Активні проросійські симпатки Януковича в УПЦ МП програли. Митрополит Павло (Лебідь), очільник Києво-Печерської Лаври, підтримав Януковича, порівнюючи його з Христом, котрий зіткнувся з супротивниками, однак інших кліриків УПЦ МП таке порівняння обурило. Більшість єпископів УПЦ МП намагалися підтримувати добре збалансовану позицію митрополита Онуфрія, котрий не закликав до промайдановських дій, однак в листах Путіну та Патріарху Кирилу засудив намагання Росії розділити Україну. Тим не менш, інші клірики УПЦ МП, національна гідність яких постраждала, не змогли змовчати і зробили жорсткі заяви. Наприклад, Черкаський митрополит УПЦ МП Софроній (Дмітрук) заявив, що Путін – бандит, а російські політики з українським корінням – це агресори та зрадники. 2 березня Переяслав-Хмельницький митрополит УПЦ МП Олександр (Драбинко) засудив Януковича і разом з

групою мирян направив листа патріарху Кирилу, пояснюючи роль УПЦ МП в революційній Україні: “Нашім єпископам докоряють і хоча звинувачення не об’єктивні, вони не безпідставні. Нас називають церквою Москви, Кремля, Путіна та Януковича”. Митрополит Олександр попросив Кирила не використовувати православ’я в конфлікті між Росією та Україною: “Навіть сьогодні, коли ми стали свідками злочинів попереднього режиму, все ще є ті, хто готовий виправдовувати жорстокість задля уявно правильного “цивілізаційного вибору – відбудови єдності Святої Русі””. Митрополит Олександр жалкує, що УПЦ МП часто ототожнюють з проросійською позицією колишнього Президента Януковича. Навпаки, заявляє він, “Ми, перш за все, - Церква Христова, Церква українського народу”. Львівський єпископ УПЦ МП Філарет (Кучеров) 3 березня звернувся безпосередньо до Путіна з проханням не починати братовбивчої війни і забрати російських вояків з української території.

Патріарх Кирило

Патріарх Кирило досить пізно відреагував на українську кризу, стримано закликаючи всі сторони до примирення. В своїй другій заяві Кирило де-факто визнав право України на демократичне самовизначення. Патріарх відкинув будь-які імперські територіальні претензії, в яких українські націоналісти типово звинувачували Москву. Тим не менш, 14 березня, під час своєї проповіді в Храмі Христа Спасителя, патріарх Кирило заявив:

“Щонайменше 400 років відбувалися намагання розділити руський мир. Коли ми кажемо “руський”, маємо на увазі дещо відмінне від слів наших обвинувачувачів про Російську імперію та Радянський Союз. Ми говоримо про руський світ, велику руську цивілізацію, котра постала з хрещальної купелі Києва та поширилась по землях Євразії.... Сьогодні на цій території існують незалежні держави, і ми поважаємо їх суверенність, їх готовність та бажання розбудувати своє національне життя незалежно. Але це не означає, що жага законної суверенності повинна призвести до знищення спільного духовного простору”.

Також велике значення має те, яких кроків патріарх Кирило не зробив. 18 березня він не був присутнім на церемонії підписання Угоди Криму та Севастополя про приєднання до Росії. Крім того, Синод Російської Православної Церкви не прийняв жодного рішення відносно приходів в Криму, які наразі залишаються під юрисдикцією УПЦ МП. Заява Синоду від 19 березня була достатньо обережною. В ній мовиться, що Церква має бути вищою за будь-які суперечки та розділення і що “кордони Церкви не визначаються політичними уподобаннями, етнічними відмінностями та навіть державними кордонами”.

Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП)

Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП), разом з Греко-Католицькою Церквою, активно критикувала відверту корупцію при Януковичі та його Партії регіонів та закликала захистити українську Батьківщину від російської агресії. Патріарх УПЦ КП Філарет (Денисенко) також сильно критикував Московський Патріархат і Патріарха Кирила, звинувачуючи їх в підтримці тоталітарної ідеології і намагань Путіна поновити імперію. Патріарх Філарет регулярно використовував мілітаристську риторіку. Наприклад, 19 березня він публічно оголосив звинувачення:

18 березня 2014 року російські лідери публічно порушили три Божі заповіді: не кради, не свідкуй неправдиво проти ближнього твого та не жадай дому ближнього твого,... нічого, що є у ближнього твого (Вихід 20:15-17).... Президент Путін 18 березня в своїй промові в Кремлі використав методи диявола – змішав до купи правду та брехню. Я переконаний, що напівправа, котру світ почув з вуст російського лідера гірша за відверту брехню, так само, змішана з їжею отрута більш небезпечна за очевидну отруту... Володимир Путін офіційно розпочав з використання таких фраз як от “руський світ”, “історична Росія”, “росіяни – це розділена нація” та “українці та росіяни – один

народ”. Подібні слова, разом з жалем Путіна за розпадом СРСР та його туга за колишньою славою Радянського Союзу нагадує німецьку та італійську фашистську ідеологію та риторику 20-го століття.... Саме тому я звертаюсь головним чином до українського народу: на нашу батьківщину напав ворог, який захопив частину України і намагається знищити нашу державність та незалежність, повертаючи в кремлівську неволю”.

Голова Синодального відділу по взаємодії зі Збройними силами України митрополит УПЦ МП Білоцерківський Августин також поблагословив українських вояків, що захищають Батьківщину від Росії. Тут важливо наголосити, що **не існує богословських відмінностей, що розділяють три українські православні церкви, лише емоційні та політичні аспекти.**

Українська Греко-Католицька Церква

Українська Греко-Католицька Церква найбільш явно була присутня на Майдані в центрі Києва. Чисельні відео зі сцени Майдану, з якої промовляли оратори, фіксували на задньому фоні ікони Богородиці та священників греко-католиків з хрестами. Багато католицьких активістів приїхали до Києва зі Львівської області та других частин західної України. Проповіді греко-католицького священика Михайла Арсеніча (з Івано-Франківської області) набули особливого розголосу. Груднева проповідь цього священика закликала вбивати росіян, китайців, чорношкірих, євреїв та членів Партії регіонів – за що церковне керівництво наказало його, примусово відправивши до монастирю з метою покаяння. Греко-католицький Верховний архієпископ Святослав (Шевчук) заборонив своїм священикам підтримувати будь-яку політичну позицію. Тим не менш, він сам оголосив Росію головним агресором та попросив західної підтримки проти Москви. 7 лютого Шевчук попросив американського посередництва в українському конфлікті. 17 лютого архієпископ Української Римо-Католицької церкви митрополит Львівський Мечислав Мокшитський сказав в інтерв'ю Католицькій інформаційній агенції:

Я переконаний, що демонстрації на Майдані надають Україні шанс, якщо вони призведуть до змін політичної системи та вестернізації політики. Дякуючи їм, зараз з'являється надія на зцілення, справедливість для всіх, спрощення міжнародних подорожей та покращення умов для іноземних інвестицій.... На Майдані у нас є свій молитовний намет. Отці-францисканці щоденно служили там Святу Месу та молились.... Вірні Римо-Католицької церкви також брали участь в демонстраціях на Майдані. Священики супроводжували їх, щоб створити атмосферу солідарності, миру та взаємоповаги. Ця атмосфера взаємної солідарності та поваги домінує на Майдані. Там ми побачили зовсім іншу Україну.

Протестанти та Майдан

Починаючи з грудня 2013 Рада Євангелічних Протестантських Церков України, разом з іншими церквами, закликала до громадянського примирення, засуджувала зловживання владою з боку можновладців та підтримувала протестувальників Євромайдану. Баптистські та п'ятидесятницькі пастори були найбільш активними. Тим не менш, жодна з євангелічних церков чи союзів не прийняла участі у Майдані. В 2004 році харизматична церква Посольство Боже долучилась до Помаранчевої революції, захищаючи її учасників, але під час Майдану пастор цієї церкви Сандей Аделаджа підтримав Януковича перед його втечею з України. 16 березня євангелічні церкви прийняли участь у молитовному зібранні на Майдані та пізніше вирішили регулярно проводити такі молитви. Секретар Братства незалежних церков та місії євангельських християн-баптистів Сергій Дебелінський підкреслив під час виступу на Майдані: “Ми повинні не тільки називатися, але й бути християнами. Тисячі добровільно долучилися до лав Національної гвардії. Хоча в нас і небагато сил, щоб зупинити сили, що загрожують нашій країні, ми маємо всемогутнє Слово Бога”. Очільник Собору незалежних

церков України Анатолій Калюжний заявив: “Сьогодні Україна пробудилася, і Бог бажає її поблагословити. В Нього є плани щодо нашої країни. Зараз, коли Європа спить гріховним сном, а Росія все ще тримається за своїх ідолів, ми маємо принести Слово Бога їм обом”. З таким же запалом старший єпископ Союзу християн віри євангельської (п’ятидесятників) Михайло Паночко нагадував слухачам притчу з Євангелії від Луки про бідну вдову, яка просила суддю про допомогу та врешті отримала її. “Ісус казав Своїм учням, що нам необхідно завжди молитися та не журитися. Але виникає питання: Як не впасти в депресію, коли озброєна до зубів російська армада стоїть біля наших кордонів? Як не впасти в депресію, коли церкви в Росії мовчать та бояться сказати лідеру своєї країни, що такі речі не можна робити?... Церква існує не лише задля ритуалів, вона також має ставати в проломі за свій народ. Її служителі не повинні боятися говорити істину в обличчя високих можновладців”.

Сергій Косяк, пастор церкви Асамблеї Божої в Донецьку, пояснив позицію церкви у східній Україні в цей непростий момент: “Тут християни моляться, як і по всій Україні. Деякі відкрито заявляють свою позицію, деякі – ні. Ми намагаємось не зачіпати політичні проблеми в церкві, тому що в нас є люди різних поглядів. Однак під час молитви ми наголошуємо єдність та благаємо за Україну. Більшість людей в протестантських церквах підтримують ідею збереження єдиної України” (інтерв’ю 16 березня 2014, Invictory.com).

Президент Олександр Турчинов

23 лютого 2014 року, у розпал революційної кризи, баптистський проповідник Олександр Турчинов, близький соратник колишньої Прем’єр-міністра Юлії Тимошенко, став виконуючим обов’язки Президента України. Протестанти всієї країни пишалися тим, що один з них вперше очолив уряд одної з колишніх радянських республік. Турчинов народився 1964 року в Дніпропетровську, та очолював відділ пропаганди Комітету комсомолу України до часу розпаду Радянського Союзу. Пізніше, під час роботи у Президента Леоніда Кучми, Турчинов був охрещений в Православній Церкві, але пізніше, в 1999 році, приєднався до баптистської церкви, в котрій служить проповідником.

На відміну від орієнтованих на православ’я політиків, котрі намагалися захистити примарну ідею православної єдності в Україні, євангелічний Президент Турчинов ініціював регулярні міжрелігійні діалоги. Він є одним з засновників Всеукраїнської Ради Церков. Ось що Турчинов казав стосовно утворення Ради: “Знаходячись у цьому зібранні, я зміг побачити відмінність тих людей, чії слова не відповідають їх справам, і тих, хто ставить Бога та віру на перше місце, а все інше вважає другорядним” (інтерв’ю *Віра та Життя*, No. 1, 2001).

Новому Київському уряду та Президенту Турчинову не було складно побудувати відносини зі всіма українськими церквами. Саме Турчинов створив простір для діалогу віруючих та уряду – завдання, яке Янукович не міг і не бажав виконати. Ще 2 березня Турчинов розмовляв телефоном з Патріархом Російської Православної Церкви Кирилом, під час чого новий виконуючий обов’язки Президента гарантував права всім церквам та підтвердив своє бажання продовжувати діалог з Росією.

Після Помаранчевої революції 2004 року протестантизм разом з православ’ям став важливим фактором українського суспільного життя. Час показав, що бажання українських євангелічних лідерів повністю співпадає з бажанням нового уряду проводити подальшу пострадянську демократизацію державних інститутів. Базові політичні позиції українських протестантів включають відторгнення радянського домінування суспільного життя, підкреслену орієнтацію на Європу, визнання культурних та історичних зв’язків України з Європою та захист демократичних цінностей.

Спільна позиція православних, католиків, протестантів

Одним з надбань революції Майдану стало визнання православними, католицькими та протестантськими церквами їх спільної підтримки незалежної, демократичної України. Православні, греко-католики та протестанти долучилися до низки спільних молитов на сцені Євромайдану у Києві. Природно, відмінності християнських конфесій не зникли. УПЦ МП та УПЦ КП пішли різними шляхами на початку 1990-х, але під час Євромайдану комісія з

діалогу між двома юрисдикціями відновила роботу. Між тим, Українська Греко-Католицька Церква є підкреслено прозахідною в свої орієнтації як і більшість протестантів в центральній та західній Україні, а також велика кількість у східній. На відміну від православних та католиків, протестанти рівномірно поширені по всій території країни.

Церкви займають все більш проукраїнську позицію

Політичні наслідки останніх революційних подій у Києві більш всього наявні в православних церквах Московського та Київського патріархатів. Для цих церков події 2013-2014 стали моментом істини: обидві обрали проукраїнську політичну позицію, їх представники зустрічаються більш відкрито та частіше, вони частіше роблять спільні заяви стосовно українських політичних подій. Обидва патріархати визнають, що до тих пір, поки УПЦ МП буде підпорядкована патріарху Кирилові, об'єднання обох юрисдикцій не відбудеться.

До недавнього часу УПЦ МП намагалась не рвати зв'язки з Московським патріархатом. Зі свого боку, Патріарх Кирило пильнував, щоби не тиснути на УПЦ МП настільки, щоб це призвело до розриву. Заяви патріарха були дуже обережними на відміну від різкої антиукраїнської пропаганди російських мас-медіа, політиків та президента Путіна.

Ще надто рано пророкувати майбутнє України і дуже важко досягти об'єктивного розуміння такої складної кризи. Та вже зрозуміло, що під час Євромайдану УПЦ МП та протестантські церкви змогли говорити та діяти таким чином, що це збудувало мости над політичними, культурними та мовними розломами між західною та східною Україною. Навпаки, УПЦ КП втратила стратегічну опору, оскільки її однобока позиція, була спрямована проти Партії регіонів та федералізації та на підтримку виключно прозахідних політичних позицій.

Ескалація напруги в південно-східній Україні, в Донецьку, Харкові та Луганську, а також намагання утворити Донецьку республіку в квітні-травні 2014, підштовхнуло українські церкви до все більш антиросійської позиції. Леонід Падун, старший пастор церкви "Слово життя" в Донецьку, в проповіді виступав проти інтервенції російських сил в Україну (<http://wolua.org>). Також, митрополит Української Православної Церкви Московського Патріархату Антоній (Паканич) під час Пасхальних свят закликав священників підтримати український патріотизм та протистати сепаратистським тенденціям.

19 квітня Патріарх Кирило приклонив коліна та молився про мир в Україні та Москві, за майбутні вибори в Києві та про єдність в Україні. Він сказав, "Ми поважаємо релігійні меншини. Тим не менш, ми продовжимо стверджувати, що Україна має органічні зв'язки зі Святою Руссю. Це православна країна".

Протиріччя між українськими та російськими євангеліками

Євангеліки також спробували вийти з глухого кута у своїх відносинах. 9-11 квітня головні протестантські лідери України та Росії зустрілися в Єрусалимі. Українці, що були присутні на зустрічі, розчарувалися її результатами. Єпископ Михайло Паночко, голова Церкви християн віри євангельської (п'ятидесятників) повідомив, що російські євангелічні лідери не зайняли чіткої позиції проти російської агресії в Україні і не характеризували російську інтервенцію в Крим як акт агресора. Вони також відмовилися засудити антиукраїнську риторику в російських мас-медіа.

Навпаки, єпископ Константин Бендас, представник Російського союзу християн віри євангельської (п'ятидесятників), очолюваний єпископом Сергієм Ряховським, порівняв позицію українських євангелічних лідерів з позицією "агресивних політиків" і заявив, що "церква і братерська любов не є тотожними політиці та державним або міждержавним конфліктам" (<http://afmedia.ru>). В результаті, сторони не змогли узгодити спільну заяву для преси.

Богослов та публіцист, доктор Михайло Черенков так узагальнив позицію українських церков:

На зорі нового періоду в історії євангелічного руху в Україні попри всі складнощі ми

обрали свободу та гідність. Ми обрали вірність народу, тоді як росіяни обрали вірність владі. Коли росіяни побачать сильну церкву в Україні, котра користується любов'ю та повагою народу, вони почнуть відвідувати нас, будувати дружні стосунки та вчитися у нас. Бог вподобає це (з інтерв'ю mirvam.org).

Що далі?

В 2013 та 2014 до цього часу Україна пережила політичні конвульсії, окупацію Росією Криму та поглиблення політичного та мовного розшарування між сходом та заходом країни. Ще надто рано казати, чи не призведе націоналістична ейфорія Євромайдану до кінця державності. Ясно одне – більшість українських церков до цих пір молилися та працювали заради національної єдності та мирного вирішення протиріч.

Тим не менш, зростаючий політичний активізм різних українських церков, також може призвести до негативних наслідків: ймовірних церковних розколів, що живляться відмінними політичними уподобаннями на майбутніх виборах, невиконання улюбленими кандидатами очікувань, або відчуття провини через зв'язки з ультранационалістичними та/або корумпованими можновладцями. Українські православні, католики та протестанти все ще в процесі подолання взаємної недовіри в пошуках спільної української ідентичності та певного місця в європейській геополітичній схемі. Попереду **українські церкви очікує масштабне завдання допомогти створити країну, котра зможе примирити мовні, етнічні, культурні та релігійні відмінності західної та східної частини.**

Роман Лункін – старший науковець в Інституті Європи, Російська академія наук, Москва, Росія.

Українські християнські спільноти згідно церковної приналежності (2013-2014)

Роман Лункін, укладач

	2013 (з Кримом)	У Криму	2014 (без Криму)
Православні приходи			
Українська православна церква Московський патріархат (УПЦ МП)	12,895	532	12,363
Українська православна церква Київський патріархат (УПЦ КП)	4,702	44	4,658
Українська автокефальна православна церква (УАПЦ)	1,247	10	1,237
Інші православні церкви	186	10	176
Всього православних	19,030	596	18,434
Українська греко-католицька церква (УГКЦ)	3,919	9	3,910
Римо-католицька церква (РКЦ)	1,110	13	1,097
Старовіри	77	3	74
Вірменська апостольська церква	29	7	22

Протестантські церкви			
Церква євангельських християн-баптистів	3,094	76	3,018
Євангелічна християнська церква	349	13	336
П'ятидесятницькі та харизматичні церкви	4,419	164	4,255
Адвентисти сьомого дня	1,124	27	1,097
Лютеранська церква	105	21	84
Інші протестантські деномінації	378	8	370
Всього протестантів	9,469	309	9,160
Всього	33,996	937	32,697

Джерело: Міністерство культури України; <http://mincult.kmu.gov.ua>.

Українські християнські спільноти по регіонах та головних конфесіях (2013)

Регіон	Православні (УПЦ МП; УПЦ КП; УАПЦ)	Католики (УГКЦ; РКЦ)	Протестанти	Населення по регіонах
Захід	5,094	3,894	2,489	9,374,276
Центр	7,142	615	3,011	15,012,372
Південь	2,113	128	1,133	7,054,220
Схід	2,462	99	1,864	14,913,774
Всього	16,811	4,736	8,497	46,354,642

Джерело: Katherine Peisker, "Mapping Religion and Politics in Ukraine," Table 1, data from the Ukrainian State Committee on Nationalities and Religions; <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic923280.files/finalproject.pdf>.

Вплив української кризи на релігійне життя в Україні та Росії

Марк Р. Еліот

Від редактора: автор висловлює подяку Полу Стівсу (Рашн Реліджіон Ньюс), Дарлін Еліот, Джой Айрленд та Катрін Браун за їх вклад в цю статтю.

Наприкінці листопада 2013 український Президент Віктор Янукович відмовився підписати угоду з Європейським Союзом, замість цього схилившись до більш тісних зв'язків з Росією. Цей крок, в свою чергу, спровокував демонстрації на Майдані (Площа Незалежності), які позбавили Януковича посади та призвели до появи прозахідного уряду в Києві. У відповідь, російський президент Володимир Путін, дуже розлютований втратою впливу на Київ, в березні окупував та анексував Крим. З того часу жорстокість на міжетнічному ґрунті прокотилась східною та південною Україною.

Тільки з часом можна буде сказати, чи зможе новий Президент України, шоколадний мільярдер Петро Порошенко, загасити сепаратистські тенденції та повернути мир.

Обнадійливі тенденції під загрозою

Все згадане вище має безліч наслідків для релігійного життя як в Україні, так і в Росії. Події в розірванім ворожнечою **Слов'янську у східній Україні можуть слугувати ілюстрацією колись обнадійливих тенденцій в християнському служінні, яким зараз загрожують етнічні пристрасті.** Протягом останніх років в цьому місті з населенням близько 130 тисяч мешканців, євангелічна церква, місцева місія та міжнародні служіння працювали разом задля дітей-безхатченків, але зараз вони бачать, що їх кооперація під загрозою внаслідок емоційних міжнаціональних протиріч.

В червні 2010 я відвідав богослужіння в Московській п'ятидесятницькій церкві "Слово життя". Тим ранком говорив запрошений з України пастор. Сергій Демідович розповідав, як він, його дружина та інші родини з їх церкви в Слов'янську відчули покликання до усиновлювання. Їх Церква Доброї звістки (600 членів та близько 1000 відвідувачів) очолила в своїй спільноті рух, котрий на той момент призвів до всиновлення 100 сиріт.¹

З того часу члени Церкви Доброї звістки та їх однодумці з Києва та Маріуполя, котрі також були занепокоєні долею українських дітей вулиці, разом ініціювали служіння, що отримало назву "Україна без сиріт" (УБС). Ця кампанія з заохочення всиновлення серед християнських сімей зараз поширилася не тільки в Росії, а й по всьому світу. Тільки в одній Україні близько 120 парацерковних організацій, що працюють з дітьми групи ризику, об'єднані тим чи іншим чином з УБС.²

В самому Слов'янську на цей час завдяки "Україні без сиріт" сотні сиріт були всиновлені або живуть у християнських опікунських будинках. Трагічно, що в цьому місті, розділеному між проросійськими сепаратистами та тими, хто бажає залишатися частиною України, тепер дехто не довіряє місцевим активістам "Україні без сиріт" через їх зв'язки з захисниками усиновлювання з Росії та за кордоном. Їх навіть обзивали *зрадниками*. Зараз проросійські сили в Слов'янську окупували Церкву Доброї звістки як базу для своїх операцій, а 16 травня брат Сергія Демідовича, Олексій, єпископ Українського об'єднання "Церква Божа" був викрадений та сім годин утримувався, після чого був звільнений.³

Спадщина українсько-російських протиріч

Хтось може запитати: наскільки глибоко в минуле йдуть суперечки між Україною та Росією? Чи можливо пояснити сучасний конфлікт лише подіями минулої

¹ "A Home for Every Orphan: An Interview with Anita Deyneka", *East-West Church and Ministry Report* 19 (Winter 2011), 3.

² Alliance for Ukraine Without Orphans; <http://en.ukrainabezsyrit.org>; email from Anita Deyneka to author, 12 May 2014.

³ Anonymous, email to author, 24 April 2014; Peter Deyneka Russian Ministries email circular, 16 May 2014.

зими, усуненням Віктора Януковича від влади, його заміщення сильним прозахідним урядом і вторгненням Росії в Крим?

Чи може він сягає Помаранчевої революції 2004-2005? В цьому разі, публічний протест проти сфальшованої перемоги Януковича в президентських виборах призвів до нових виборів, котрі виграв Віктор Ющенко.

Чи може коріння сучасної кризи сягають Російської революції 1917 та Громадянської війни (1918-1921)? Тоді Україна миттєво проголосила свою незалежність, щоб потім бути знову абсорбованою новою радянською версією старої царистської Російської імперії.

Чи, можливо, сучасну кризу можна прослідити до відторгнення Московією українських земель від Польщі та Оттоманської імперії у XVII та XVIII століттях? Під час цих перемог Москва не надала культурного простору своїм новим українським підданам, принизливо називаючи їх “малоросами” та придушуючи використання української мови.

Контраст українського та російського православ'я

Якими б не були головні витoki конфлікту, відправна точка для розуміння його релігійного виміру включає визнання фундаментального контрасту між православ'ям в Україні та Росії. В Росії Православна Церква Московського Патріархату настільки шанована в якості культурної опори та об'єднуючої сили, що в публічних опитуваннях навіть російські невіруючі визнають себе православними. Путін визнає цей факт, вбачаючи позитив в політичній підтримці православних ієрархів та, в свою чергу, гарантує православній церкві привілеї за рахунок інших християнських конфесій та вір.

Навпаки, **в Україні три різних православних церкви змагаються за послідовників, а сильну греко-католицьку та протестантські церкви неможливо не враховувати. В результаті, релігійна толерантність та свобода совісті більш очевидна в Україні, ніж в Росії.** На додаток, якими б не були причини, динамізм українського церковного життя в православ'ї, греко-католицизмі чи протестантизмі, порівняльно зі Росією, просто вражає. Сила християнських проявів в Україні порівняно з Росією може бути проілюстрована кількістю церков на душу населення. Нараховуючи близько 46 млн. населення, Україна має, наприклад, 16811 православних приходів, тоді як Росія з населенням 142 млн. – 14616 приходів.¹ В Радянський період Україну небезпідставно називали біблійним поясом СРСР. Сьогодні, в пострадянську еру, ця характеристика не втратила своєї актуальності. Нажаль, протигагою потужності українського церковного життя є занепокійлива реальність, що вона страждає від морального розладу настільки ж, наскільки і Росія: поширена корупція та хабарництво в бізнесі, державних інститутах, освіті та медицині; торгівля людьми; багаті олігархи задовольняють лише свої власні інтереси; високий рівень наркотичної та алкогольної залежності, насилля в родинах, розлучення, бідність та безхатченки.²

Вплив української кризи на релігію

Як стане очевидним, нинішній українсько-російський конфлікт підриває конфесіональну єдність поза політичними кордонами, сіє зерна ворожнечі в спільнотах віри та піддає небезпеці присутність та служіння іноземних релігійних працівників, зокрема католицьких священників та протестантських місіонерів в регіонах України та Росії. Розуміння впливу української кризи на церкви та їх місію потребує уваги до шести тем: 1) статус трьох українських православних юрисдикцій; 2) відносини між православ'ям в Україні та Росії; 3) роль Греко-Католицької Церкви; 4) відносини між українськими та російськими протестантами; 5) дотичне питання впливу кризи на

¹ Paul Goble, “Russians Leaving Orthodox Church for Other Christian Denominations, Moscow Experts Say,” *Window on Eurasia*, 16 April 2013; <http://windowoneurasia2.blogspot.com/2013/04/window-on-eurasia-...>; Ministry of Culture of Ukraine; <http://mincult.kmu.gov.ua/>.

² Patricia Herlihy, “Crisis in Society and Religion in Ukraine,” *Religion in Eastern Europe* 14 (April 1994).

неправославні церкви в Росії; та б) вплив кризи на місіонерів та іноземних священників, котрі служать в Україні та Росії.

Українська Православна Церква Московського Патріархату

Можливо найбільш складним з цих шести питань є проблема множинних православних юрисдикцій в Україні. Розуміння розділення потребує стислого опису трьох українських православних церков. На цей момент найбільша – це Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП), яка стверджує, що нараховує дві третини всіх православних в Україні, близько 35 млн. вірних у 12895 приходах.¹ Отримавши певну ступінь автономності від православного патріарха Алексія II в 1990, вона, тим не менш, підзвітна Московському Патріархату. Ця приналежність задовольняє багатьох її вірних зі східної та південної України та розчаровує багатьох вірних в центральній та західній Україні. Це означає, що УПЦ МП не є монолітною: багато її вірян та ієрархів підтримують продовження тісних зв'язків з Москвою, тоді як інші схилиються до автокефального статусу під омофором Східно-православного патріарха Варфоломея.² На низовому рівні такі різні прояви прихильності виявляють себе в святкуванні Божественної літургії в приходах УПЦ МП, під час яких виголошується, чи не виголошується благословення Московському Патріарху Кирилу, і це залежить від місця розташування приходу.³

24 лютого 2014 року митрополит Онуфрій (Березовський) з південно-західної України змінив хворого митрополита Володимира (Сабодана) в якості містоблудителя УПЦ МП. Аутсайдер серед кандидатів на заміщення посту Патріарха Московського після смерті Алексія II в 1009, митрополит Онуфрій, ще в 1990-х виступав проти тих українських ієрархів, котрі підтримували розірвання зв'язків з Російською Православною Церквою.⁴ Тим не менш, на хвилі перемоги Майданом проросійського Януковича та після захоплення Криму, митрополит Онуфрій 2 березня 2014 безпосередньо апелював до Президента Путіна та Патріарха Кирила, закликаючи “запобігти розділенню української держави та не допустити озброєної конфронтації між нашими народами”.⁵ У відеозверненні УПЦ МП від 19 березня митрополит Черкаський Софроній був ще більш відвертим, назвавши Путіна “розбійником, котрий послав сюди вояків проти наших співвітчизників” і який, разом з патріархом Кирилом, “зрадив православний народ України”.⁶

Але, як ми наголошували, церква Онуфрія не одностайна. Незгоду в УПЦ МП з приводу певного відношення до Москви можна проілюструвати текстом, який було видалено з її офіційного веб-сайту. Безпосередньо перед усуненням та втечею Януковича, веб-сайт УПЦ МП заявив: “Ми одностайно засуджуємо кримінальні дії діючої влади [прибічників Януковича], що призвели до кровопролиття на вулицях та площах золотоговерхого Києва”. Тим не менш, к 24 лютого ця різка заява зникла, та була

¹ Ministry of Culture of Ukraine; <http://minicult.kmu.gov.ua/>; Michael Bourdeaux, “Challenge to Patriarch Kyrill,” *The London Times*, 15 March 2014.

² Antoine Arjakovsky, “The Role of the Churches in the Ukrainian Revolution,” *ABC Religion and Ethics*, 7 March 2014; <http://www.abc.net.au/religion/articles/2014/03/06/3958163.htm>.

³ Vladislav Maltsev, “Brother Slavs and Mother Church; Conflict of Russia and Ukraine Places Moscow Patriarchate at Brink of Schism,” *NG-Religiia*, 5 March 2014; Nikolai Mitrokhin, “Aspects of the Religious Situation in Ukraine,” *Religion, State, and Society* 29 (September 2001), 186-87.

⁴ “Metropolitan Onufry of Chernovtsy and Bukovina Becomes a Permanent Member of the Holy Synod of the Russian Orthodox Church,” website of the Russian Orthodox Church Department of External Church Relations, 21 March 2014; <http://mospat.ru/en/2014/03/19/news99770/>; Erasmus, “Ukraine’s Changing Churches; Moscow’s (Religious) Reply to Kiev,” 26 February 2014; <http://www.economist.com/blogs/erasmus/2014/02/ukraines-changing-churches>.

⁵ “Guardian of Kiev See Metropolitan Onufry Urges Vladimir Putin to Prevent Division of Ukraine,” portal-credo.ru, 7 April 2014; Cyril Hovorun, “Christians in Ukraine: Ecumenism in the Trenches,” *The Catholic World Report*, 4 March 2014.

⁶ Vladislav Maltsev, “Ecclesiastical Fruits of Crimean Spring,” *NG-Religii*, 2 April 2014.

замінена більш загальною декларацією: “Ми одностайно засуджуємо гріх вбивства, особливо, коли вмирають неповинні”. Та все ж початковий текст, з його різкою опозицією до підтриманого Москвою Януковича, вцілів на деяких єпархіальних веб-сайтах УПЦ МП, включно сайт Херсонської єпархії, близькій до Криму.¹ З одного боку, 29 березня веб-сайт УПЦ МП опублікував звіт, який “згідно з благословенням митрополита Онуфрія, Київська, Бориспільська та Херсонська єпархії діяли разом задля надання духовної підтримки прикордонників України”.² Вікарій УПЦ МП митрополит Антоній, підтримуючи збори коштів для української армії, заявив, “Це не лише наш громадянський обов’язок, але й християнський обов’язок”.³ З іншого боку, були оприлюднені заяви священників УПЦ МП, які нібито підтримували та благословляли російських сепаратистів на сході, в Донецькій та Луганській області.⁴

Українська Православна Церква Київського Патріархату

Друга за розміром православна юрисдикція – це Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП), яка нараховує близько шести мільйонів послідовників в 4702 приходах.⁵ Слідом за набуттям української незалежності в 1991, ця церква виникла в 1992 при підтримці православних приходів, просякнутих українськими патріотичними настроями та глибокою недовірою до підпорядкування УПЦ МП Москві. Не маючи канонічного визнання, яке належить УПЦ МП, вона має додатковий тягар – керівництво, яке не має всенародної поваги. Патріарх Володимир (Романюк), перший очільник УПЦ КП, був поважаним як колишній в’язень радянського ГУЛАГу, але він помер в 1995, за декілька років після того, як очолив церкву. Після нього очільником став опортуніст, повністю скомпрометований Патріарх Філарет (Денисенко). Цей колишній український екзарх Російської Православної Церкви за радянської ери тісно співпрацював з КДБ, переслідуючи релігійних дисидентів. Він також десятиліттями порушував чернечу обітницю безшлюбності, утримуючи коханку та родину, його також сильно підозрювали у зловживанні церковними коштами.⁶

Коли в 1991 Алексій II переміг Філарета під час виборів Московського Патріарха, останній перекинувся до лав УПЦ КП а в 1992 був вилючений Російською Православною Церквою. З того часу, говорить дослідниця Дженіс Брун (Janice Broun), Філарет трансформувався з антиукраїнського, радянського церковного бюрократа у войовничого [українського] націоналіста”.⁷

Під час київських демонстрацій на Майдані Філарет відкрив Свято-Михайлівський Золотоверхий монастир як прихисток та тимчасовий госпіталь для налаштованих проти Януковича активістів. Пізніше він засудив захоплення Росією Криму, адресуючи публічне звернення Путіну “негайно відізвати вояків з української території”.⁸ Він, а також інші ієрархи УПЦ КП, неодноразово закликали до пожертв на підтримку української армії.⁹ Нещодавно, під час свого Пасхального звернення,

¹ “A Declaration’s Mutation,” *ReligioPolis*, 12 March 2014.

² Maltsev, “Ecclesiastical Fruit.”

³ “Guardian.”

⁴ “Priests of UPTsMP and UPTsKP Find Themselves on Opposite Sides of Barricades in Lugansk,” *Religiia v Ukraine*, 23 April 2014; “UPT Bishops React Angrily to Slaviansk Mayor’s Statement about Local Clergy’s Participation in Armed Actions,” *Religiia v Ukraine*, 16 April 2014.

⁵ Ministry of Culture of Ukraine; <http://mincult.kmu.gov.ua/>.

⁶ Janice Broun, “Jurisdictional Conflicts Annoy Orthodox and Eastern-Rite Catholics in Russia and Ukraine,” *East-West Church and Ministry Report* 5 (Summer 1997), 8-9; Bourdeax, “Challenge.”

⁷ Broun, “Jurisdictional Conflicts,” 8; Herlihy, “Crisis.”

⁸ “UPTsMP Metropolitan Calls Vladimir Putin ‘Bandit,’” *RISU*, 21 March 2014.

⁹ “Yatseniuk and Patriarch Filaret Discuss Problems of Church-State Relations,” *RISU*, 4 April 2014; “Ukrainian Metropolitan Avgustian Collects Funds for the Murder of His Flock – Political Scholar,” *Interfax – Religiia*, 18 April 2014; “Head of UPTsKP Calls Authorities to Be Decisive in Defense of Ukraine from Foreign Aggressor,” *Religiia v Ukraine*, 23 April 2014; “UPTsKP Blessed Believers to Raise Funds for the Armed Forces of

Патріарх Філарет засудив російську “агресію” проти “миролюбної” України, котра “добровільно позбулася ядерної зброї”. Тут він натякав на Будапештський Меморандум 1994 року, в якому Росія, Сполучені Штати та Велика Британія надали Україні “гарантії безпеки” в обмін на відмову від успадкованого від Радянського Союзу ядерного арсеналу.¹ Безумовно, засудження Київським Патріархом мало б більшу вагу, якби воно походило від менш скомпрометованої постаті.

Українська Автокефальна Православна Церква

Третя православна юрисдикція в Україні – це Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), яка налічує близько півтора мільйони послідовників у 1247 приходах.² Подібно до УПЦ КП, не визнана іншими православними юрисдикціями, УАПЦ виникла в короткий момент української незалежності під час Громадянської війни (1918-1921) та була придушена Сталіним у 1930. Вона відродилась на короткий час протягом німецької військової окупації (1941-1944), була знов заборонена після радянської перемоги у Другій світовій війні і знову виникла в 1989 з горбачовською *гласністю* та українською незалежністю у 1991. Попри відсутність спадковості на українській землі, її мрія про єдину, дійсно автокефальну, канонічну православну церкву в Україні змогла вижити протягом ХХ століття завдяки приходам в еміграції, головним чином у Сполучених Штатах та Канаді.³ УАПЦ була настільки ж прямолінійною як і УПЦ КП в своїй підтримці Революції Майдану та опозиції російським набігам в Крим та східну і південну Україну. Однак менший розмір УАПЦ обмежив її видимість та вплив на нестихаючу українську кризу.

Напруга між українськими та російськими православними

Відносини між православ'ям в Україні та Росії настільки ж складні, як і взаємовідносини між трьома українськими православними юрисдикціями. Як ми відмічали, Московський Патріархат координує тісні зв'язки з Україною, через свою напівавтономну УПЦ МП, але відразу відкидає будь-які асоціації з неканонічною УПЦ КП Філарета чи з такою ж неканонічною УАПЦ.

З часу обрання патріархом у 2009, Кирило підтримував політичні позиції Кремля більш відверто, ніж його попередник Алексій II. Наприклад, він публічно підтримав переобрання Путіна президентом у 2012. В свою чергу, демократичні, антипутінські демонстрації у Москві в 2011-2012 підштовхнули Президента Росії до більш тісної співпраці з консервативно налаштованою Російською Православною Церквою. 21 лютого 2012 року, панк-рок група “Пусі Райот” виступили проти православної підтримки Путіна у Московському Катедральному соборі Христа Спасителя. В подальшому, 17 серпня 2012 року російський суд звинуватив чотирьох членів групи в “хуліганстві на ґрунті релігійної ненависті” та засудив їх до двох років ув'язнення. Мовчазна згода Православної Церкви з невинуватою суворим, з точки зору багатьох, покаранням, здавалося б, підтверджував зростання захисної позиції церкви та держави, підштовхуючи російського Патріарха та Президента до все більш тісних обіймів.⁴

Ukraine,” portal – credo.ru, 31 March 2014.

¹ “Ukrainian, Russian Church Leaders Trade Accusations on Easter,” *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 20 April 2014; “Head,” *Religiia v Ukraine*, 23 April 2014.

² Ministry of Culture of Ukraine; <http://mincult.kmu.gov.ua/>.

³ Bourdeaux, “Challenge;” Herlihy, “Crisis;” Broun, “Jurisdictional Conflicts;” 9; Hovorun, “Christians in Ukraine.”

⁴ Eliot Borenstein, “The Cathedral of Christ the Savior as Scandal and Haunted House,” *East-West Church and Ministry Report* 22 (Spring 2014), 7-8; Mara Kozelsky, “Don't Underestimate Importance of Religion for Understanding Russia's Actions in Crimea,” *Washington Post*, 13 March 2014; <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/03/13/d...>; Gabriela Baczynska, “Russian Orthodox Church Sings from Putin Hymn Sheet on Ukraine,” *Reuters*, 7 March 2014.

Тим не менш, цей церковно-державний тандем було піддано жорсткому випробуванню українською кризою. Патріарх Кирило опинився у досить незручному становищі, намагаючись підтримувати ставлення Кремля до Майдану, Криму та східної і південної України і щоб це не відштовхнуло Українську Православну Церкву Московського Патріархату, і вона не вирішила розірвати зв'язки з російським православ'ям.¹ Алексій Малащенко, спеціаліст-релігіознавець з Московського центру Карнегі, характеризує положення Московського патріарха: **“Російська Православна Церква ризикує поступово втратити Україну, якщо вона просто буде повторювати слово в слово лінію Кремля**; вона ризикує стати виключно національною церквою Росії. Якщо Кирило втратить Україну, він також перестане бути привабливим для Кремля”.

Яким чином Кирило намагається одночасно задовольнити Путіна та своїх одновірців в Україні? Віддаючи кесарю кесарево, Кирило поблагословив проросійського Президента Януковича в Києві в 2010 році.³ 19 березня 2014 року під час засідання Священного Синоду Російської Православної Церкви, коли російські військові повністю взяли під свій контроль Крим, Кирило висказав думку, що територіальній цілісності України загрожує “внутрішня політична криза”.⁴ 7 квітня, після молитви біля мощів Патріарха Тихона у Московському Донському монастирі, Кирило порівняв жорстокість Майдану з жорстокістю більшовицької революції 1917 року, котру “супроводжувала ненависть та жахлива несправедливість під лозунгами досягнення справедливості”.⁵ 19 квітня ввечері перед Паскою, під час богослужіння в Соборі Христа Спасителя, за присутності Президента Путіна та Прем'єр-міністра Дмитра Медведєва, Кирило заявив, що Бог має “зупинити задуми тих, хто хоче знищити Святу Русь”. Він сказав, що Україна потребує “законно обраних” керівників, тим самим повторюючи позицію Кремля, що постмайданний уряд Києва не є легітимним.⁶

В той же самий час, Патріарх Кирило хотів зменшити напругу з промайданівські налаштованою УПЦ МП, побоюючись втратити її прихильність. 18 березня Патріарх вирішив не бути присутнім на церемонії входження Криму до Російської Федерації.⁷ Під час того ж самого засідання Священного Синоду, на якому Кирило обійшов мовчанням вторгнення Росії в Крим, він підтримав обрання митрополита УПЦ МП Онуфрія постійним представником Священного Синоду Російської Православної Церкви.⁸ На додаток, під час того ж засідання, Кирило вирішив не передавати приходи УПЦ МП в Криму Російській Православній Церкві.⁹

Вимушена поведінка Патріарха включає поперемінні вияви поваги до суверенітету України, в той же самий час просування ідеї, котра жахає багатьох українців – ідея що російсько-українська солідарність долає політичні кордони. У відповідь на звернення митрополита УПЦ МП Онуфрія до Патріарха з проханням допомогти зупинити російські дії щодо Криму, Кирило оприлюднив на сайті

¹ Maltsev, “Brother Slavs;” Baczynska, “Russian Orthodox;” Sophia Kishkovsky, “Ukrainian Crisis May Split Russian Orthodox Church,” *Religion News Service*, 14 March 2014; William Yoder, “Weeping with Those Who Weep; Hot and Cold Showers in Ukraine and Russia,” press release, 21 April 2014; rea-moskva.org; Vladimir Oivin, “Interview with Roman Lunkin, President of the Guild of Experts on Religion and Law,” portal-credo.ru, 20 March 2014.

² Baczynska, “Russian Orthodox.”

³ Bourdeaux, “Challenge.”

⁴ Baczynska, “Russian Orthodox.”

⁵ “Patriarch Kyrill Compares Events in Ukraine to 1917 Revolution,” *Interfax*, 7 April 2014.

⁶ “Ukraine, Russian Church.”

⁷ Maltsev, “Brother Slavs;” Yoder, “Weeping;”

⁸ Maltsev, “Brother Slavs.”

⁹ Maltsev, “Brother Slavs;” “Vladimir Legoida Opposes Equal Dialogue with UPTsMP; Emphasizes That Crimean Dioceses Remain in Ukrainian Church,” portal-credo.ru, 24 March 2014.

Московської Патріархії заяву від 2 березня, у якій пообіцяв: “Я зроблю все можливе, щоб переконати всіх тих, хто наділений владою, щоб не допустити загибель мирних людей на українській землі, яка дорога моєму серцю”. З одного боку, “Український народ має сам визначати своє майбутнє без впливу ззовні”. З іншого боку, “Братерство російського, українського та білоруського народів” має “визначати наше майбутнє”.¹

З моменту свого обрання у 2009 та більш підкреслено з березня 2014, Патріарх Кирило намагався плекати принцип *руського миру*, який він розуміє як духовну єдність східних слов'ян.²

В Україні є люди, що належать до різних етнічних, мовних та культурних спільнот і мають різні політичні погляди. Деякі з них шукають максимальної інтеграції з політичними структурами, створеними західними європейськими країнами. Інші, навпаки, бажають розвивати відносини з народами історичної Русі та зберігати свою первинну культуру. Що б не відбувалось у стосунках між державами, та яким би не був розвиток політичної конфронтації, єдність віри та братерство народу, охрещеного в одній хрещальній купелі, не може бути позбавлене спільного минулого.³

Факт полягає в тому, що Кирило не може уникнути протиріч у своєму незручному акті балансування: чи то “Церква вища за всі ці відмінності і не може ототожнювати себе з будь-якою точкою зору”, чи то “ми знаємо, що кожного разу, коли вороги нападали на нашу батьківщину, головне, що вони намагалися зробити – це роз'єднати наш народ та, зокрема, відтяти південні та західні російські землі від єдиного світу”.⁴ Нарешті, для Кирила “спільний духовний простір”, тобто “братерство російського, українського та білоруського народів... що вистраждане історією та багатьма поколіннями наших предків” є вищим за суверенність України та її “бажання самостійно розбудовувати своє національне життя”.⁵ **Здається, що Кирило безнадійно сплів духовні та політичні думки та хаотично кидається між великоруським патріотизмом та примирливими жестами в бік українських православних, вірнопідданство яких він сподівається зберегти.**⁶

Спільна справа українських церков

Путін, український гамбіт якого поставив Патріарха Кирила в таке незручне положення, також парадоксально виконав майже неможливу задачу об'єднання українських церков навколо спільної справи. Протягом зими 2013-2014 українські православні та греко-католицькі священники і протестантські пастори відігравали центральну роль в демонстраціях на київському Майдані. Отець Кирил Говорун, колишній голова Відділу зовнішніх відносин УПЦ МП, котрий зараз навчається на теологічному факультеті Йельського університету, вважає протест проти Януковича не тільки політичним феноменом, а й “важливою релігійною подією”. День за днем, зранку та ввечері священники та пастори проголошували молитви на Майдані. Євангеліки розповсюджували Святе Письмо. В молитовних наметах можна було отримати душпастирську допомогу, їжу та першу медичну допомогу. Репортер “Нью-

¹ Maltsev, “Brother Slavs.”

² Kishkovsky, “Ukrainian Crisis.”

³ “Statement of the Holy Synod of the Russian Orthodox Church,” 20 March 2014; http://risu.org.ua/en/index/all_news/orthox/moscow_patriarchy/55802.

⁴ “Patriarch Kyrill Thinks Those Who Wish ‘To Rip Southern and Western Russian Lands from Single World’ Enemies,” RISU, 14 March 2014; “Holy Synod.”

⁵ “Patriarch Kirill: Ukraine’s Sovereignty Should Not Destroy ‘Russian World,’” *Religiia v Ukraine*, 14 March 2014; Baczynska, “Russian Orthodox.”

⁶ Maltsev, “Brother Slavs.”

Йорк Таймс” Софія Кішківськи згадувала, що “драматичні образи священників, що стояли з хрестами між протестувальниками та силовиками, поширювались вірусно, коли в січні та лютому протистояння наростало”.¹

Таким чином, православні, греко-католики та протестанти віднайшли спільну мету в підтримці демонстрацій на Майдані. Християни різних церков вперше протистали корупції та проросійському вектору президентства Януковича. Далі пряме вторгнення Росії ще більш об’єднало спільні екуменічні зусилля, зібравши разом “багатьох церковних лідерів, котрі ніколи насправді не спілкувалися один з одним публічно”.² Як каже отець Говорун, християни різних конфесій та деномінацій ставши “братами по зброї” стали “братами у Христі”.³ 18 лютого сили Януковича зруйнували екуменічний намет, але пізніше він знов постав на своєму місці і став поховальною каплицею для демонстрантів, вбитих снайперами.⁴ 30 березня на Майдані на згадку про тих, хто там загинув, були проголошені молитви єпископів та священників УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ, Римо-Католиків, та протестантських церков.⁵ “Коли вже не було що казати і робити, саме церкви допомогли українцям віднайти в собі громадян своєї держави”.⁶

Не лише у вуличних демонстраціях, але й в православних та католицьких церковних канцеляріях та на зборах протестантських пасторів, Майдан народив багатоконфесійне духовне товариство, яке раніш не зустрічалось в українському досвіді. Всеукраїнська Рада Церков та Релігійних Організацій, що репрезентує вісімнадцять релігійних об’єднань, стала центром спільної підтримки церквами політичних змін в Україні.

22 лютого, в той самий день, коли Янукович фактично втратив важелі влади, Рада видала заяву проти регіонального сепаратизму. Заяву підписали всі члени, включно її голову, митрополита УПЦ МП Антонія. За три дні Рада зустрілася з виконуючим обов’язки Президента України, Олександром Турчиновим, після чого публічно висловила підтримку новому уряду України. 4 березня Держсекретар США Джон Керрі зустрівся в Києві з Радою та подякував її членам за миротворчу роль в демонстраціях та міжконфесійну гармонію.⁷

Два інформованих московських вчених точно оцінили тектонічний зсув тепер мінливого українського духовного простору. Андрій Зубов, історик та фахівець з церковно-державних відносин, втратив свою посаду в престижному Московському державному інституті міжнародних відносин за видання передовиці, в якій порівняв дії Путіна проти Криму з захопленням Гітлером у 1938 Судетів, німецькомовної частини Чехословачії. Зубов вважає, що чим довше буде тягнутися конфлікт між Україною та Росією, тим більш вірогідне утворення єдиної української Православної Церкви, яка буде визнана Східним Православним Вселенським Патріархом: “Напевне одне: об’єднана українська церква може переформатувати карту православ’я”.⁸ Згідно Роману Лункіну, старшому науковцю Інституту Європи Російської академії наук,

¹ Kishkovsky, “Ukrainian Crisis.” See also Arjakovsky, “The Role;” and John Rees, “Religion and the Ukrainian Crisis: Four Key Questions,” *Religionfactor*, 6 March 2014; <http://religionfactor.net/2014/03/06/religion-and-the-ukraine-crisis-four...>,”

² Kishkovsky, “Ukrainian Crisis.”

³ Hovorun, “Christians in Ukraine.”

⁴ Antoine Arjakovsky, “Ukraine’s Churches: Inspiring and Confusing,” *Moscow Times*, 21 February 2014.

⁵ “Memorial Prayers for Heroes of Heavenly Century,” *Religiia v Ukraine*, 1 April 2014.

⁶ Arjakovsky, “The Role.” See also “Ukrainian Churchmen Side with the People Amid Anti-Russian Riots,” Fox News, 18 February 2014; <http://www.examiner.com/article/ukrainian-churchmen-side-with-the-people-amid-anti-russian-riots>.

⁷ Hovorun, “Christians in Ukraine;” “Head of UGKTs Calls Metropolitan ‘To Look Truth in the Eye’ and Not Consider Greek Catholics ‘Root of All Evils’,” *Religiia v Ukraine*, 23 April 2014; “USA Secretary of State Notes Peacemaking Role of Ukrainian Churches,” *Religiia v Ukraine*, 5 March 2014.

⁸ Kishkovsky, “Ukrainian Crisis.”

демонстрації Майдану “зможли досягти те, що було майже немислимим та недосяжним раніш: головні протестантські церкви та православні церкви різних юрисдикцій почали діяти разом. Тоді як у 2005 році [під час Помаранчевої революції] церкви були розділені на різні політичні табори, зараз вони – і це вселяє велику надію, щонайменше в релігійних колах – діють в об’єднаній патріотичній позиції... чітко визнаючи новий уряд в Києві”.¹

Об’єднання українського православ’я?

Не дивно, що дискусії, спрямовані на подолання багатолітнього розділення українського православ’я відбулися у тандемі з міжконфесійною співпрацею. 22 лютого Синод УПЦ КП запропонував “діалог, спрямований на об’єднання” українських православних церков.² Щоб не залишитись поза перемовинами, УПЦ МП нібито погодилась обговорити можливість, але поки Філарет (вилучений Російською Православною Церквою за чисельні провини декілька десятиліть тому) очолює УПЦ КП, розкол, вірогідно, не буде подолано. Між тим, більш ймовірний сценарій розколу УПЦ МП та Російської Православної Церкви. Пізніше, коли Філарет полишить сцену, умови припинення розколів українського православ’я стають більш обнадійливими.³

Українська Греко-Католицька Церква

Ще одне складне питання українського релігійного ландшафту – це Українська Греко-Католицька Церква, продукт православної схизми, що відбулася століття, а не десятиліття тому. З’явившись наприкінці XVI століття на українських землях, котрі тоді були частиною католицької Польщі, це віросповідання зберігає православну літургію але підкоряється владі Папи Римського. Католики латинського обряду часто не довіряли, а російські царі та комісари зневажали цю Уніатську Церкву (це її російська принизлива назва), котра перенесла найсильніші репресії, ніж будь яка християнська спільнота в Радянському Союзі. Заборонена за царя Ніколая I в 1839, та в 1923 і 1946 за Леніна та Сталіна, вона була найбільшою катакомбною церквою в СРСР. Придушувана не лише КДБ але й Російською Православною Церквою, якій у 1946 Сталін передав всі уніатські приходи, Східно-Католицька Церква постала знов у 1989 на західній Україні завдяки горбачовській *гласності*.⁴ Сьогодні вона нараховує від чотирьох до п’яти мільйонів вірних у 3919 приходах.⁵

Навряд чи необхідно казати, що більшість греко-католиків відчувають гіркий біль щодо співпраці Московського Патріархату зі Сталіним в намаганні продовжити післявоєнну Голгофу. В свою чергу російські православні ображені через втрату багатьох їх церков в результаті легалізації Католицизму Східного обряду.⁶ Колишній агент КДБ Путін добре розуміє жорстку опозицію забороненої західноукраїнської Греко-Католицької Церкви до радянського режиму. У злобливому виступі у Брюсселі 28 січня 2014 президент Росії пригадав нібито “расистські та антисемітські налаштованих уніатських священників” серед темних сил, що виступили проти Януковича, його людини в Києві.⁷ Достатньо сказати, що попри століття ворожнечі між православними та греко-католиками, останні, надихнувшись екуменізмом Майдану, плекають мрію про єдину українську церкву, що включала б обох.

¹ Oivin, “Interview with Roman Lunkin.”

² Arjakovsky, “Ukraine’s Churches.”

³ Maltsev, “Brother Slavs;” Kishkovsky, “Ukrainian Crisis;” Erasmus, “Ukrainian’s Changing Churches;” “Patriarch Kyrill,” Interfax; “Guardian.”

⁴ Mark Elliott, “Uniates (Eastern-Rite Catholics),” *Modern Encyclopedia of Russian and Soviet History*, Vol. 40 (1985), 210-19; Bourdeaux, “Challenge;” Herlihy, “Crisis.”

⁵ Ministry of Culture of Ukraine; <http://mincult.kmu.gov.ua/>.

⁶ Herlihy, “Crisis.”

⁷ Arjakovsky, “The Role.”

Огляд українського протестантизму

Головний наслідок українського розділення (три православних юрисдикції та дві католицькі конфесії – східного та західного обряду) полягає в тому, що жодна з церков не може діяти на свій розсуд так, як православна церква у Росії. В результаті євангеліки мають набагато більше свободи, ніж в Росії.

Українська криза також поглибила участь українських протестантів в політичному житті та загострила відносини російських та українських євангеліків. Тим не менш, перш ніж торкатися цих проблем, наведемо деякі факти відносно історії та демографії українських євангеліків. Україна, Санкт-Петербург та Кавказ були трьома колицями євангельського руху в царській Росії. Починаючи з 1860-х та 1870-х років, континентальний пієтизм поширився серед німецьких менонітських колоністів в Україні, а від них – серед українських селян. Драматичний ріст призвів в кінці XIX століття до появи баптистської та євангелічної деномінацій і до ще більшого зростання після Указу про віротерпимість у 1905. В 1920-х роках було стрімке зростання кількості цих самих протестантів та тільки-но з'явившихся п'ятидесятників. Під час безхмарних 1920-х протестанти були відносно вільними від комуністичних зазіхань тому що новонароджений радянський режим тоді сконцентрувався на викоріненні до того привілейованої православної церкви.

Після періоду інтенсивних переслідувань всіх релігій у 1930-х, Сталін, під час Другої світової війни, навіть скористався допомогою віруючих в боротьбі проти нацистської Німеччини. Це нове використання релігії було найбільш очевидним в Україні, влучно охарактеризованої як біблійний пояс СРСР. В Україні, порівняно з Росією, церкви були непропорційно сильними (і залишаються такими до цього часу), включаючи православних, католиків, євангельських християн-баптистів, п'ятидесятників та адвентистів. Тільки один приклад: Україна, населення якої ставить 46 мільйонів, налічує 125 тисяч євангельських християн-баптистів (ЄХБ), тоді як Росія з населенням у 142 мільйони, лише 76 тисяч вірних ЄХБ.¹

Протестантський сепаратизм чи участь у політиці?

Протягом більш ніж сімдесяти років переслідувань та дискримінації українські та російські євангеліки сформували ізоляціоністську позицію, осадний світогляд, заперечуючи будь-яку участь в радянським суспільнім житті. Тим не менш, в Україні, після здобуття незалежності, євангелічний ізоляціонізм почав зникати, спочатку під час Помаранчевої революції у 2004-2005, але особливо під час демонстрацій на Майдані між листопадом 2013 та лютим 2014.

Сергій Тимченко, євангелічний вчений з Києва, бачить серед українських протестантів три політичні орієнтації. Деякі, як і в радянський час, все ще уникають участі у політичному житті. Вони “взагалі бажають стояти осторонь політики и вважають себе громадянами виключно небесної вітчизни”. Інші, особливо на сході та півдні України, відмічає Тимченко, “підтримують дії Кремля”. Третя позиція – дещо нове для пострадянського досвіду – це погляд, що активна участь в політиці є християнським обов'язком, в цьому випадку – підтримка демонстрацій на Майдані у “боротьбі... за незалежне та справедливе суспільство”.²

Напружені відносини українських і російських євангеліків

Ще одним наслідком української кризи стали все більш напружені відносини українських та російських євангеліків, що дисонує з давніми, близькими зв'язками, котрі завжди поєднували їх. Як і більшість населення, багато українських євангеліків

¹ Mark Elliott and Caleb Connor, compilers, “Christian Confessions and Denominations in Post-Soviet States: By the Numbers,” *East-West Church and Ministry Report* 21 (Spring 2013): 9-10.

² “The Current and Possible Impact of the Ukrainian Crisis on Ukrainian Protestants,” *East-West Church and Ministry Report* 22 (Summer 2014): 22-23.

мають родичів у Росії. Багато лідерів Російського союзу євангельських християн-баптистів мали українські коріння.¹ Наприклад, перед розпадом Радянського Союзу українець Григорій Комендант служив в Москві Генеральним секретарем Всесоюзної Ради ЄХБ, а видатний член церкви ЄХБ та академік Александр Зайченко народився у Севастополі, є українцем за національністю та російськомовним за освітою та мовою. До того ж, після падіння Радянського Союзу сотні українських п'ятидесятників та баптистів поїхали місіонерами до Росії, особливо до Сибіру та Далекого Сходу, утворюючи нові церкви.²

Враховуючи внесок, що зробили українці задля поширення Євангелії в Росії, багато українських євангеліків були розчаровані відношенням своїх північних братів до нинішньої політичної кризи. Вони правильно відчують, що, як правило, **багато росіян, включно багатьох євангеліків, не можуть зрозуміти, чому українці бажають бути незалежними**: “Багато росіян вважають, що Україна була, і має залишитися, провінцією Росії”,³ і вони заперечують думку, що обидва народи “дійсно представляють дві різні та відмінні культури”.⁴ Як сказав один пастор з Харкова “росіяни навіть українську незалежність вважають нещасливим непорозумінням”.⁵

Як вже було сказано, багато російських євангеліків займають традиційну, ізоляціоністську позицію неучасті у світській політиці, змішану з пасивною покорою владі, в цьому випадку – Путіну, згідно написаному у посланні до Римлян 13.⁶ Російських євангеліків цього напрямку відштовхнула активна участь багатьох українських християн в демонстраціях проти Януковича на Майдані.⁷ Прірва між обома сторонами примушує деяких сумувати за старими днями, коли євангеліки були разом у опозиції до атеїстичної держави. Журналіст Уільям Йодер відчув “печаль та ностальгію” в молитві члена російської баптистської церкви під час богослужіння 2 березня: “Нагадай нам, як це було, коли ми ще були братами!”⁸

Асоціація “Духовне відродження” та, пізніше, “Мішн Нетворк Ньюз” надрукували анонімну та досить гостру євангелічну критику російського християнського сприйняття української кризи яку варто повторити.

Борис Головка (псевдонім) відмічає, що багато російських євангеліків притримуються позиції щодо української кризи, що віддзеркалює позицію Кремля.

1. Вважається, що Європейський Союз (ЕС) представляє “аморальну західну культуру, що просуває ЛГБТ (лесбійську, гомосексуальну, бісексуальну та трансгендерну) програму, таким чином, обираючи ЕС, Україна поринає у аморальність”.
2. “Захід лицемірно засуджує Росію, в той час як сам порушує багато міжнародних законів, наприклад, у відношенні Косова, Іраку, В’єтнаму тощо”.
3. “Святе Письмо вчить нас поважати керівників та закони; ті, хто підтримав заколот в Україні, порушують Божий закон. А Путіну необхідно коритися тому, що його влада походить від Бога”.

¹ William Yoder, “Remembering How It Was When We Were Still Brothers; How Russian Evangelicals Are Responding to the Crisis in Ukraine,” press release, 8 March 2014; rea-moskva.org.

² Tetiana Mukhomorova, “When a Brother Doesn’t Hear His Brother: Post-Maidan Problems in Relations between Ukrainian and Russian Protestants,” 25 March 2014; http://risu.org.ua/en/index/expert_thought/open_theme/55861/; John White to author, 24 April 2014; Alexander Popov, “In Ukraine There Is a Radical Popular Revolution;” *Megapolis*, 19 April 2014; christianmegapolis.com.

³ Popov, “In Ukraine.”

⁴ Yoder, “Remembering.”

⁵ Survey response to author, 28 March 2014.

⁶ Popov, “In Ukraine;” survey response to author, 28 March 2014.

⁷ Survey response to author from Moscow evangelical academic, 18 March 2014.

⁸ Yoder, “Remembering.”

4. “Повернення Криму Росії задовольнило справедливість (біблійна чеснота), адже він був несправедливо відторгнутий у 1954”. І, на противагу усьому наведеному вище,
5. “Християни мають піклуватися про небесне, а не займатися політикою”.

Білоруський пастор наголошує, що Росія так і не зреклася свого комуністичного минулого. В Росії не було свого Нюрнберзького трибуналу, чи засудження діячів КДБ до ув'язнення. Насправді, її огидне минуле приховувалось, а архіви зачинялись. Росіяни виправдовуються, покладаючи всю провину на СРСР. Однак СРСР все ще глибоко вкорінене в серцях росіян, значна кількість яких називають себе “православними атеїстами”. Путін назвав розвал Радянського Союзу найбільшою трагедією, а нещодавне знесення пам'ятника Леніну у Києві насиллям. Проросійські протестуючі в Україні та Росії з релігійним запалом вимахують старим радянським прапором з серпом та молотом. Популярні російські газети все ще називаються “Радянський спорт” та “Московський комсомолец”. Продовжуючи жити минулим, Росія постійно відшукує зовнішні загрози: євреї, армія США, фашисти, західноєвропейський лібералізм та аморальність тощо.

Домінуюча православна більшість в Росії завжди вбачала в євангеліках осіб, що займаються підривною діяльністю. Сьогодні це доповнює офіційна російська пропаганда, котра обіграє факт, що виконуючий обов'язки “нелегітимний” Президент України Олександр Турчинов є баптистом, тобто “не є одним з нас”.... Таким чином здається, що новий націоналістичний дух російських євангеліків також включає намагання довести, що вони не є “іноземними агентами” – нове принизливе прізвисько.¹

На противагу Борису Головці, менонітський журналіст Уільям Йодер, пов'язаний з Російським євангелічним альянсом та з Відділом зовнішніх стосунків Російського союзу євангельських християн-баптистів, тлумачить події, що супроводжують українську кризу, всупереч домінуючим західним та українським поглядам:

1. Нервування Росії з приводу можливості приєднання України до НАТО цілком оправдане.
2. “Українське протестантське керівництво взяло бік прозахідної та проєвросоюзівської партії країни”.
3. У липні 2013 року українські євангельські християни-баптисти виступили проти намагання президента Януковича ввести російську як другу державну мову у деяких регіонах країни. Однак, у лютому 2014 спроба Парламенту відмінити офіційний статус російської мови природно схвилювала російськомовну меншину України; і
4. Відносно трагічних подій на Майдані, християнське служіння має однаково підтримувати як сім'ї вбитих міліціантів, так і сім'ї вбитих протестувальників, щоб “підкреслити безсторонній миролюбний характер Євангелії”²

Одна організація досить різко відреагувала на це:

Коментар доктора Уільяма Йодера – це суміш наївної віри владі Росії, вірності своїм роботодавцям та брак розуміння.... Неможливо казати про миротворчість, уникаючи істини та неспромогшись розрізнити агресора та жертву.... Йодер мав би розпочати з визнання очевидного факту російської інтервенції.... Але що ще

¹ Boris Holowka, “Our Struggle is Against the Spiritual Forces of Wickedness in Heavenly Places,” 15 April 2014, Peter Deyneka Russian Ministries email circular; Greg Yoder, “Ukraine-Russia Conflict Broken Down,” *Mission Network News*, 24 April 2014; www.mnnonline.org/news/ukraine-russia-conflict-broken/.

² Yoder, “Weeping.”

більше впадає в око і розчаровує, це відсутність у нього співчуття та симпатії до трагічних подій в Україні.¹

Більшість російських євангеліків не озвучують своїх політичних уподобань, натомість зайнявши позицію замовчування щодо українського конфлікту. Зокрема, російські євангелічні лідери не поспішають публічно коментувати українську кризу, а більшість їх офіційних заяв демонструють болючий дискомфорт, коли вони намагаються залишитися поза конфліктом. Наприклад, 13 березня Віталій Власенко, голова Відділу зовнішніх стосунків ЄХБ, писав: “Бог не займає одну сторону за рахунок іншої.... Ми бажаємо продемонструвати свою любов і Божу любов обом сторонам”.² Без сумніву, **непевність деяких російських євангелічних лідерів породжена страхом наслідків, якщо вони не підтримають політику Кремля щодо України.**³ Як зауважила Тетяна Мухоморова, Путін має “такий вертикальний контроль у духовних колах”, що будь-яка церковна заява, що дисонує з політикою уряду, “буде дуже дорого коштувати”.⁴

Виключення з російської позиції замовчування

Виключення з позиції замовчування російських євангеліків складають Юрій Сіпко та Сергій Ряховський. Перший, в минулому президент ЄХБ, зараз займає незалежну позицію, не маючи потреби на офіційний дозвіл, 3 березня він писав “Росія ніколи не змиє ганьбу від такої відвертої брехні та агресії проти братського народу України. Насилля неможна виправдати за жодних обставин. Немає виправдання збройній інтервенції в Україну”.⁵ Єпископ Ряховський, голова харизматичного та п’ятидесятницького Російського об’єднаного союзу християн віри євангельської, єдиний протестантський представник Ради по взаємодії з релігійними об’єднаннями при Президенті Російської Федерації. Відомий своєю неодноразовою підтримкою політики Кремля, він вже відвідав окупований Крим, щоб налагодити зв’язки п’ятидесятницькими церквами півострова та Росії.⁶ Таким чином, визнавши непрямим чином законності російської анексії Криму, він зробив політичний крок, який не міг собі дозволити навіть Патріарх Кирило.

Націоналістичний, патріотичний запал, що прокотився Росією, - це ще одна причина, чому лише декотрі євангеліки схильні не погоджуватись з діями Кремля щодо України. Наростаюча ксенофобія в Росії змушує урівнювати будь яке відхилення з підтримкою ворога, а сьогодні зручним ворогом є Захід в цілому та США зокрема. Багато російських євангеліків переконані, що було б досить розсудливо наголошувати своє російське коріння, російський патріотизм та обходити мовчанням історичні зв’язки з західними церквами та місіонерами.

Дві українсько-російські зустрічі євангеліків

Російські та українські євангеліки під час двох зустрічей у квітні 2014 намагалися владнати поглиблюючись відмінності. 8 квітня президенти баптистських союзів України та Росії В’ячеслав Нестерук та Алексій Смирнов зустрілися, щоб віднайти спільну позицію. Згадуючи демонстрації на Майдані, їх спільне комюніке змогло виразити “жалобу за загиблими у масовому протистоянні з обох сторін

¹ M. Kuznetsov, “No Empathy, No Truth Regarding William Yoder’s ‘Commentary’,” Peter Deyneka Russian Ministries email circular, 19 March 2014.

² “Official Statement about Ukraine from Russian Baptist Union,” 13 March 2014; <http://www.field2force.com/2014/03/official-statement-about-ukraine-from-russian-baptist-union/>.

³ Ivan Vladimirov, “Events in Ukraine. Reaction [of] Protestant Community.” *Analytics*, 19 March 2014.

⁴ Mukhomorova, “When a Brother Doesn’t Hear.”

⁵ Yoder, “Remembering.” See also Mukhomorova, “When Brother Does Not Hear.”

⁶ “Polnomochnyi predstavitel’ episkopa Sergeya Ryakhovskogo posetit Ukrainu,” *Novosti ROSKHVE RSS*, 30 April 2014; <http://www.cef.ru/news/roshve/?id=8452>.

конфлікту... Ми закликаємо наших братів та сестер в церквах Росії та України молитися за мирне вирішення політичної конфронтації між нашими країнами”.¹ На противагу кримському наскоку Ряховського, Віталій Власенко, учасник зустрічі в Києві від російського Союзу ЄХБ, запевнив українських баптистів, що 68 баптистських спільнот Криму можуть залишатися частиною українського союзу Нестерука попри російську анексію.²

Другій, більшій зустрічі 9-11 квітня забракло гармонії з першою, і вона закінчилася без спільних заяв. Навіть погодження списку учасників та місця зустрічі виявилось проблематичним. Українські євангеліки почувалися б дискомфортно, маючи справу з російською делегацією, очолюваною такою прокремлівською постаттю як Сергій Ряховський, тоді як російські християни не погодилися б затвердити в якості модератора подібної зустрічі активіста Майдану Михайла Черенкова.³ Цю другу зустріч українські учасники за жодних обставин не погоджувалися проводити в Росії, Білорусі чи Туреччині, а росіяни не захотіли знову приїздити до України. Для перемовин обидві сторони нарешті обрали Єрусалим, місто, що й саме глибоко пов’язане з релігійною незгодою. Єпископ Костянтин Бендас з Російського союзу християн віри євангельської (п’ятидесятників) намагався відвести дискусії вбік від українсько-російського конфлікту і натомість сфокусуватись на “нашій спільній духовній відповідальності за єдність церкви, тобто, на тому, що вище за політику”. Зі свого боку українці в Єрусалимі не змогли переконати російських братів засудити захоплення Криму. Єпископ Михайло Паночко з Українського союзу християн віри євангельської (п’ятидесятників) пригадує: “Складалося враження, що вони просто бояться слова *агресія* і не визнають, що Росія пограбувала Україну, захопивши територію”.⁴ Єпископ Едуард Грабовенко з Сибіру, з того ж самого п’ятидесятницького союзу, що й Паночко, пізніше писав, що зустріч в Єрусалимі принесла йому “біль, печаль та образу. Я повернувся додому за важким серцем”.⁵

Вплив української кризи на місіонерів

Вплив української кризи на місіонерську діяльність в колишньому Радянському Союзі суттєво різниться в залежності від місцевості. Місіонери, що служать у західній та центральній Україні, включно столицю, Київ, не відчули негативного впливу якщо їх робота сконцентрована головним чином в Україні. Тим не менш, **місіонери, що розташовані в Україні але суттєво задіяні в інших пострадянських республіках, зокрема в Росії, відчують великий неспокій.** З часів отримання незалежності Україна була місцем чисельних церковних та місіонерських зустрічей, приймаючи учасників з багатьох пострадянських республік, а тепер всі ці зустрічі суттєво зменшились, перенесені, чи скасовані. Таким же чином, українські місіонери, що працюють по всьому колишньому Радянському Союзу, вже не можуть очікувати колишньої свободи пересування.⁶ Розташовані в Україні західні місіонерські організації, наприклад Асоціація “Духовне відродження” та “Крістіан Бродкастинг Нетворк” (CBN) вже не мають таких добрих відносин, які мали хоча б рік тому. Таким чином, українські євангеліки та розташовані там місіонери стикнуться з більшими складнощами під час

¹ Associated Baptist Press, “Russian.”

² Yoder, “Weeping.”

³ Yoder, “Weeping.”

⁴ “Senior Bishop Mikhail Panocho: Russian Pastors Avoid Word Aggression for Russia’s Relations with Ukraine,” *Religiia v Ukraine*, 23 April 2014; Sergey Kireev, interview with K.Bendas, Living Faith Media, 23 April 2014, afmedia.ru; Mukhomorova, “When Brother Does Not Hear.”

⁵ Yoder, “Weeping.”

⁶ “Report on the Ministry of Raymond and Cindy LeClair,” 25 April 2014.

виступів чи здійсненні проектів в Росії. Росіяни навіть вважають “християнський сайт для дітей російською мовою... підозрілим, тому що він походить з України”.¹

Безпосередньо відчуло вплив служіння в Криму, котрий тепер анексований Росією. Євангелічний журналіст з Києву та освітянин з Одеси повідомляють по намагання допомогти та розселити татар-біженців, полишивших Крим під час захоплення його Росією.² Місіонер-респондент у відповідь на опитання писав: “У нас в Україні є служіння пересувної медичної клініки, і кожного літа ми їздимо до Криму. Ця поїздка унеможлиблюється, а криза перекреслить ще й інші служіння”.³ Розташована у Києві приватна християнська початкова школа, що обслуговує місіонерів, повідомляє, що одна зі шкіл в Севастополі, Крим, запропонувала подарувати одній з українських шкіл свої підручники, оскільки вони планують переходити на російську навчальну програму.⁴ Між тим, у Криму євангельські християни-баптисти, п’ятидесятники та православні непевні – продовжувати зв’язки з канцеляріями в Києві, чи Москві.⁵

По мірі нарощування підтримки України США, американських місіонерів будуть продовжувати привітно приймати, особливо у західній та центральній Україні, але не в східній та південній та Криму.⁶ Місіонери по всій Україні повідомляють про зростання непевності по мірі поглиблення кризи. Один місіонер з Києва пише:

Коли ми увійшли до зоопарку, біля входу якого постійно знаходяться продавці повітряних куль... [нас] обох охопило відчуття майже оторопілості від побаченої сюрреалістичної картини. Невже Україна знаходиться у грані війни з Росією? У значній мірі життя у Києві повернулося до норми після довгих зимних жорстоких демонстрацій.

Тим не менш, все ще залишається весь цей “головний біль, часте безсоння та постійне виснаження”.⁷ Консультант, що опікується місіонерами, повідомляє про зростання стресу, депресії та занепокоєння.⁸ Деякі місіонери переїхали зі східної до західної України, а деякі полишили країну. Тим не менш, з відповідей на опитання очевидно, що більшість місіонерів сподіваються, якщо не буде війни, залишитися. Валізи можуть бути спакованими, а плани евакуації під рукою,⁹ але респонденти з числа місіонерів кажуть, що сподіваються залишитись в Україні. “Місіонери, що адаптувались, і у яких добрі стосунки з місцевими, зможуть перенести будь-яку бурю”.¹⁰ “Я знаю, люди з моєї команди будуть залишатися доки це можливо”.¹¹ “Дійсно, рівень тривоги високий”, але ми “залишимося, доки немає війни”.¹² Дуже дотепний роздум належить Сью Фуллер, американській місіонерці з Далекого Сходу Росії:

Будь ласка, моліться о ситуації в Україні та Росії. Безперечно, я маю власні думки, але оскільки всі дуже збентежені, я намагаюсь і буду, наскільки це можливо, нейтральною. Ця ситуація настільки пов’язана з культурою, історією,

¹ Holowka, “Our Struggle.”

² Survey responses to author, 19 March and 28 March 2014.

³ Survey response to author, 8 April 2014.

⁴ “Report...LeClair.”

⁵ Holowka, “Our Struggle.”

⁶ Survey response to author, 15 March 2014.

⁷ “Report...LeClair.”

⁸ Email from Oleg Turlac to author, 7 April 2014.

⁹ Email of Cindy LeClair to author, 27 March 2014.

¹⁰ Survey response to author, 19 March 2014.

¹¹ Survey response to author, March 2014.

¹² Email from Dennis Bowen to author, 25 March 2014.

політикою, грішми, націоналізмом, гордістю тощо, що будь-кому важко розібратися з цим. Тому зосередимось на молитві про сім'ї загиблих в подіях на Україні. Моліться про мешканців Криму, які у перехідному періоді. Моліться про мудрість, холодні голови та дипломатію. Якби рішення не були прийняті нашими країнами, росіяни, яких я знаю і з котрими контактую, дуже добре ставляться до мене і здібні розрізняти людей та їх уряди та їхні дії. Будьмо же робити те ж саме і продовжувати любити та молитися о добрі для росіян.¹

Не дивно, що головним чином місіонери закликають до молитов. І знову до Києва “Ми навіть не можемо уявити, якими будуть наслідки цього конфлікту. Будь ласка, підтримайте нас у молитві”.²

Асоціація “Духовне відродження”: аналіз ситуації³

Дуже повчальним може бути вивчення впливу української кризи на християнську місію. Місія “Рашн Міністріз” відома в колишньому Радянському Союзі як Асоціація “Духовне відродження”, була заснована у 1991 році Петром Дейнекою та його дружиною Анітою. Ця місія – побічний проект Слов’янського Євангельського Товариства, заснованого у 1933 році емігрантом з Білорусі, Петром Дейнекою старшим.

“Духовне відродження” користується широкою повагою у місіонерських колах завдяки своїй різноманітній, гарній роботі у сфері трансляції радіопрограм, поширення Святого Письма та християнської літератури, підтримці та співробітництву пострадянських протестантських церков та західних місій, підтримці теологічної освіти, особливо через серію видань “Біблійна кафедра”, в рамках якої були надруковані десятки підручників для протестантських семінарій, поширенні благовістя та заснування церков, навчання наступного покоління християнських лідерів в колишньому СРСР. У 2007-2008 рр. “Рашн Міністріз” зі штаб-квартирою у Уїтоні, перенесла свою закордонну штаб-квартиру з Москви до Ірпеня у передмісті Києва, оскільки в Україні були більш сприятливі умови більш вільного протестантського служіння, ніж у Росії.

Після смерті Петра Дейнеки молодшого у 2000, його дружина Аніта була його достойним наступником з 2002 до 2010, коли президентська мантія була передана Сергію Рахубі. Українець російського походження, котрий емігрував у США, навчався у Біблійному інституті Муді і почав співпрацю з Дейнеками ще в 1991. Сьогодні місія продовжує свої традиції багатопланової діяльності, допомагаючи слов’янським біженцям, проводячи конференції, семінари, та навчальні сесії для слов’янських християнських служителів, а також через поширення християнської літератури. На поточний момент “Духовне відродження” має 200 тисяч копій Євангелії від Луки російською мовою для східної України та стільки ж українською для західної України. Це видання Євангелія від Луки містить “молитви покаєння, примирення та зцілення нації”.⁴

21 березня 2014 у своєму центрі в Ірпені “Духовне відродження” провело конференцію “Місія у професійній сфері: відповідальність задля трансформації суспільства” для молодих християнських лікарів, юристів, освітян та підприємців. Захід відвідали більш як 100 учасників, але “ескалація насилля та анексія Криму”

¹ Sue Fuller to author, 28 March 2014.

² “Report...LeClair.”

³ Richard D. Scheuerman, *Telling, Sharing, Doing; Deyneka Russian Ministries and Eastern European Education Initiatives, 1990-2010* (Seattle, WA: Center for Global Curricular Studies, Seattle Pacific University, 2011); rdscheuerman.files.wordpress.com/2009/11/telling-sharing-doing-deyneka-ministry-story.pdf; Mark R. Elliott, ed., *Vospriyatie velikoi strany/ Perceptions of a Great Country* (Moscow: Association for Spiritual Renewal, 2002): 8-21; 38-50.

⁴ Peter Deyneka Russian Ministries email circular, 4 May 2014.

підштовхнули до рішення обмежити масштаб події, хоча спочатку планувався захід на 1000 учасників.¹ Але ще до демонстрацій на Майдані у листопаді 2013 “Духовне відродження” вважало роботу в Росії не настільки плідною, як в Україні. Можливо найбільш амбітний проект АДВ за останні роки – “Школа без стін”, децентралізована, неформальна програма для християнських лідерів. У 2012-2013 академічному році з 2972 студентів у 11 колишніх радянських республіках на Україну припадало 1017 студентів (34%), порівняно з 465 студентами у Росії (16%).²

Навернення до Бога

Тоді як західні місії, на кшталт очолюваної Рахубою, зустрічаються з новими викликами, адаптуючись до політичної нестабільності, необхідно звернути увагу на проблиски надії в українських подіях. Все більше людей шукають Бога заради втіхи та миру душі. Опитування, проваджене автором через електронну пошту наприкінці березня – початку квітня 2014, знов і знов підтверджувало цей духовний вимір. Другий пастор та журналіст з Одеси писав: “В період гніву люди пам’ятають про Бога”.³ Віруючий протестант з Києва пише “Під час напруги... багато хто більш відкритий для роздумів про глибокі питання цінностей та мети в житті”. Найбільша надія України полягає в тому, “що тиск допоможе людям... визнати, що ми усі страждаємо на гріх та егоїзм”, що “нам необхідно спокутуватися... та підкоритись... повністю Божій владі”.⁴ Протестантський місіонер з Москви бажає, щоб “люди бачили, як християни долають цю кризу та нарешті почали ставити питання та відчувати потребу прийти ближче до Бога та Його слова”.⁵ Протестантський місіонер з Києва писав: “Сподіваюсь, що... багато хто зголоднеє по Богу та Його слову”.⁶ Інший місіонер з Києва сподівається, що криза “приведе невірних до усвідомлення своєї потреби в тому, що більше їх самих та до навернення до Бога”.⁷

Найгірші страхи

На противагу наведеним вище позитивним відповідям про найбільш позитивні наслідки кризи, більше половини респондентів відповіли, що найбільше побоюються перспективи війни та захоплення України Росією.⁸ При такому розвитку подій багато хто очікує часи випробування для євангельських віруючих та місіонерів в Україні. Американський протестантський правник з прав людини боїться перспектив “дискримінації та поганого ставлення до протестантів і інших неправославних груп, зокрема татар-мусульман” у Криму.⁹ Ймовірність вигнання Росією місіонерів з України часто непокоїть респондентів.¹⁰ Протестантський місіонер у Дніпропетровську у східній Україні також боїться російського “придушення євангеліків”.¹¹ Євангелічний пастор у Харкові, що також у східній Україні, вважає, що вторгнення Росії в Україну буде означати “скасування української незалежності, ... громадянську війну, спустошення країни, диктатуру Путіна” та “Російської Православної Церкви як єдиної визнаної конфесії”.¹²

¹ Peter Deyneka Russian Ministries email circular, 26 April 2014.

² Peter Deyneka Russian Ministries Annual Report, 2013.

³ Survey response to author, 1 April 2014.

⁴ Survey response to author, 4 April 2014.

⁵ Survey response to author, March 2014.

⁶ Survey response to author, 15 March 2014.

⁷ Survey response to author, 14 March 2014.

⁸ Multiple survey responses to author dated between 18 March and 8 April 2014.

⁹ Survey response to author, March 2014.

¹⁰ Survey responses to author, 14 March 2014 and 15 March 2014.

¹¹ Survey response to author, 14 March 2014.

¹² Survey response to author, 28 March 2014.

Менш апокаліптичний сценарій можливих наслідків російської окупації України наводить протестантський місіонер з Києва, який біль близький до істини:

Я боюсь, що люди будуть не настільки вільними, як бажають, якщо підпадуть під контроль Росії. Я боюсь, що релігійні меншини опиняться у ролі віри нижчого гатунку, а тим, хто служить місіонером разом з меншинами, буде ще складніше потрапити в Україну.¹

Це пояснення, надане респондентом, здається найбільш вірогідним тому, що саме це відбувалось у Росії протягом останнього десятиліття, особливо останні декілька років. Лаурен Гомер, правник з прав людини, досвідчений у проблемах порушення релігійних прав у Росії та Китаї, детально задокументував цей прикрий тренд за правління Путіна.²

Релігійні траєкторії: сім проєкцій

Захопить Росія ще частину України окрім Криму чи ні, все одно будуть існувати декілька релігійних траєкторій.

1. Скоріш за все західні місіонери зіткнуться зі зростанням перепон у Росії, Криму і, можливо, у східній та південній Україні.
2. **В тих частинах України, які вільні від російського впливу, західні місіонери будуть активними та позитивно сприйматися.**
3. У вирі наростання насилля у східній та південній Україні розташованим в Україні місіям буде складніше діяти у Росії.
4. Євангелічні церкви Росії будуть і далі стикатися з обмеженням їх свободи поклоніння і такі ж наслідки очікують будь-яку частину України, котра буде окупована Росією.
5. Стосунки між українськими та російськими євангеліками вочевидь залишаться напруженими.
6. У незалежній Україні Українська Греко-Католицька церква, Українська Православна Церква Київського Патріархату ат Українська автокефальна Православна Церква будуть сильно підтримувати європейську орієнтацію країни.
7. Нарешті, якщо російська окупація України не відбудеться, Українська Православна Церква Московського Патріархату можливо продовжить опиратися “повномасштабним планам консолідації ‘руського миру’” патріарха Кирила і, можливо, з часом, отримає статус автокефалії при підтримці Вселенського патріарха Варфоломея.³

Висновок

З точки зору прихильників стабільної, незалежної України, буде реалізований найкращий чи найгірший політичний сценарій, досвід церкви у комуністичному Китаї натякає, що навіть найгірші політичні наслідки не призведуть до знищення людей віри. Надихає те, що християнство у Китаї з 1949 року пережило драматичний зріст не дивлячись на сплановані намагання придушити його. **Сподіваємось, що християни в Україні та Росії пригадають біблійну обітницю, що зрештою “сили пекельні не подужають її”.**

¹ Survey response to author, 14 March 2014.

² Lauren Homer, “Growing Russian Restrictions on Religious Activities,” *East-West Church and Ministry Report* 22 (Summer 2014).

³ Survey response to author, 1 April 2014.

Посилення обмежень релігійної діяльності у Росії

Лаурен Б. Гомер

Останніми роками Росія суттєво посилила обмеження діяльності релігійних та недержавних організацій (НДО). Також посилюється негативне ставлення населення до “нетрадиційних” релігійних груп. Причина цих тенденцій міститься у пропагандистських кампаніях та загальній консолідації влади урядовими силами безпеки. Президент Володимир Путін, колишній офіцер КДБ, чітко переконаний, що радянський стиль придушення чи маніпуляції релігією слугує певною схемою для майбутнього. Російська Православна Церква (РПЦ) та привілейовані мусульманська, юдейська та буддистська меншини знову використовуються для підтримки ностальгічного націоналізму та приховання авторитарного характеру цілей Путіна.

Подібно до інших репресивних режимів, націлених на тотальну політичну гегемонію, уряд використовує обмежувальні закони, пропаганду та поступливих парламентарів, щоб придушити голоси інакодумців, створити спільного ворога та зберегти владу. НДО були головним джерелом незалежних ідей та сподівань розвитку російського громадського суспільства після розпаду Радянського Союзу у 1991. Нажаль, **лавина законів, введених в дію з 1997 зараз суттєво обмежують ці НДО та неправославних вірян. Українське повстання 2013-2014 рр. дало Путіну можливість ще більше поширити особистий контроль та закріпити свою популярність.** Повстання також стало обґрунтуванням додаткових репресивних законів, прийнятих чи очікуючих прийняття під час написання даної статті. Можна очікувати, що сильний контроль з боку Путіна тільки посилиться в найближчі часи всередині Росії а також на території, що належала Україні.

Хронологія законодавчих обмежень релігії

В цій статті наводиться хронологія головних російських законів (прийнятих та запропонованих), що підривають свободу релігії та протирічать справедливому правозастосуванню. Далі в ній оцінюються можливості покращення сучасних тенденцій як зсередини, так і ззовні Росії.

- 1997: Зміни до Закону 1992 “Про свободу совісті та релігійні організації” обмежує релігійні права. “Правило п’ятнадцяти років” вимагає перереєстрацію релігійних громад але дозволяє це лише тим, що існували у 1982 або раніше (радянський період). Суттєвий зовнішній тиск призвів до норм, що відміняли правило п’ятнадцяти років для релігійних груп, що були зареєстрованими до 1997. Багато інших груп все ж не змогли перереєструватись внаслідок інших різних положень закону.
- 2002: новий закон обмежує візи іноземцям та право приймати участь у релігійній діяльності та вводить систему квот для тимчасового виду на проживання. Цей закон, а також висока ціна частого оновлення віз закордоном, примусив багатьох західних місіонерів, місіонерські організації та НДО призупинити роботу в Росії.
- 2002: “Закон про екстремізм” вводить кримінальну відповідальність за “розпалювання релігійної ворожнечі”, виправдання дискримінації по релігійним ознакам, виправдання державного перевороту, дій, небезпечних для здоров’я та безпеки суспільства, вандалізм на релігійному ґрунті, зберігання “екстремістської” літератури та участь у заборонених “екстремістських” угрупованнях. Покарання були посилені в травні 2013. На сьогодні у федеральному списку налічується більш як дві тисячі екстремістських праць, серед яких багато мусульманських творів, фактично вся саєнтологічна література і деякі переклади Біблії та християнських трактатів. Влада регулярно

вилучає та знищує релігійну літературу, що отримала статус екстремістської або надрукована незареєстрованими групами.

- 2006: Законодавство утворює надважкі юридичні та регуляторні вимоги та нагляд за НДО. Навіть незареєстровані “дії суспільних асоціацій” потребують попереднього узгодження з владою. Особливі обмеження висунуті до іноземних НДО та іноземців, включно релігійні організації, що унеможливило для багатьох з них перереєстрацію та відповідність новим постановам.
- 2011: Запропоновані зміни до Закону про релігію від 1997 ще більш мали б обмежити права неправославних вір та, ймовірно, заборонити незареєстровану релігійну діяльність. Реєстрація потребувала б “експертного аналізу” релігійних вірувань та затвердження централізованою релігійною організацією такої ж віри. Права релігійних організацій, що не є частиною централізованої релігійної організації мали бути скорочені до десяти років після реєстрації. Вони не могли б керувати освітянськими установами чи недільними школами, запрошувати іноземців з метою місіонерства, проводити релігійні церемонії у лікарнях, в’язницях, школах, видавати чи поширювати релігійну літературу. Поширення будь-якої релігійної літератури було б обмежено, а приводи для ліквідації менших релігійних організацій розширено. Заперечення Російської Православної Церкви примусило відхилити проект.
- Червень 2012: Закон “Про громадські зібрання” вимагає поширити державне затвердження усіх “громадських зібрань” та нав’язує високі штрафи та обмеження для організаторів недозволених зібрань. Нові обмеження стосуються релігійних подій та фестивалів на відкритому повітрі і у приміщеннях, які заважають громадському порядку, та надають владі багато можливостей заважати вільній практиці релігії.
- Липень 2012: Новий закон “Про іноземних агентів” вимагає, щоб будь-яка НДО що “впливає на громадську думку” та отримує кошти від закордонних джерел, зареєструвалась як “іноземний агент”. Визначені таким чином НДО мають надавати фінансові та інші звіти декільком державним інституціям і повинні маркувати свої офіси та видання (включно веб-сайти) поняттям “іноземний агент”. НДО переконані, що ця вимога означає, що вони загрожують національній безпеці Росії. Релігійні організації та освітні установи не підпадають під дію закону, але, згідно з цим законом, мають проходити перевірки та виконувати обов’язкові приписи. Закон “Про іноземних агентів” жорстко обмежує громадянське суспільство, демократію та дії правозахисників релігійної свободи. На знак протесту низка НДО зачинилась.
- Липень 2012: Новий “Закон про наклеп” вводить кримінальну відповідальність та посилює покарання за “цілеспрямоване поширення неправдивої інформації, спрямованої на обмову честі та гідності чи підриву репутації другої людини”. Цей закон робить дуже небезпечною критику можновладців та інших публічних осіб.
- Липень 2012: Закон про обмеження Інтернету надає державі можливість вносити до чорного списку веб-сайти та моніторити використання Інтернету.
- Жовтень 2012: Новий закон “Про державну зраду” розширює кримінальну відповідальність за зраду, включивши допомогу міжнародним чи іноземним організаціям в діяльності, що спрямована проти безпеки Російської Федерації, та розкриття “державних таємниць”, включно документів публічного доступу. Активісти занепокоєні, що надання звітів про права людини та порушення релігійної свободи міжнародним організаціям та іноземним урядам можуть розцінюватись як зрада.

- Листопад 2012: Президент Путін видає указ, що посилює та ускладнює перевірки всіх НДО на відповідність законам про екстремізм, іноземних агентів тощо.
- Грудень 2012: “Закон Діми Яковлева”, що забороняє усиновлення дітей громадянами США та ставить поза законом НДО, які задіяні у “політичній діяльності”, отримують кошти з США, чи загрожують інтересам Росії. Росія може переслідувати у судовому порядку чиновників США, які порушують права громадян Російської Федерації. Цим Росія відповідає на Акт Магнітського, що потребує заборону на в’їзд та конфіскацію майна росіян та інших іноземців, якщо чиновники США визнають, що вони відповідальні за порушення прав російських громадян. Прийняття закону призвело до зачинення московського офісу Американської агенції з міжнародного розвитку, окрім інших НДО, та унеможливило усиновлення російських сиріт громадянами США.
- Грудень 2012: Запропоновані зміни до Закону про релігію 1997 вимагали особливих освітніх кваліфікацій для священнослужителів та релігійних працівників, а також укладання трудового договору з релігійними організаціями. Багато релігійних працівників були б дискваліфікованими через відсутність у них формальної освіти, освіти, що отримана за кордоном, чи через відсутність формальних трудових відносин з зареєстрованими релігійними організаціями.
- Березень 2013: Після того, як Міністерство юстиції публічно відмовилось затвердити Закон про іноземних агентів, а інші установи не спромоглися виконати постанову від листопада 2012, Путін збирає прес-конференцію, під час якої вимагає перевірки НДО. Тоді Генеральний прокурор наказує Податковій інспекції, Міністерству юстиції та іншим установам перевірити всі НДО на юридичну невідповідність, включно релігійні та освітні установи, які не підпадають під дію Закону про іноземних агентів.
- Червень 2013: Запропоновані обмеження на оренду нерухомості з релігійною метою мали б примусити релігійні організації використовувати тільки власні приміщення.
- Липень 2013: Зміни до Закону про релігію 1997 року забороняють особам, які були раніше засуджені за екстремізм, відмивання грошей чи тероризм, а також іноземцям, яким був заборонений в’їзд до Росії, обіймати керівні посади в релігійних організаціях чи відвідувати богослужіння. Релігійним групам, відносно яких будуть доведені звинувачення у порушенні цих обмежень, чи в екстремізмі, забороняється діяти на підставі реєстрації чи без неї. Таким чином, дозвіл засудженому “екстремісту” відвідати богослужіння або хоча б одноразове видання літератури, що вважається “екстремістською”, може призвести до закриття релігійної спільноти.
- Липень 2013: Реагуючи на серйозні дії осквернення і знищення церковного майна та менші провини, новий “Закон про богохульство” вводить кримінальну відповідальність за “наругу над почуттями” віруючих чи знищення релігійних книг, місць або символів. Цей закон може потенційно криміналізувати надмірні твердження істини (“моя віра – це єдиний істинний шлях”) священнослужителів чи віруючих. На цей час правозастосування було обмежено.
- Липень 2013: Новий закон більше сприяє державним перевіркам НДО. У 2013 відбулося не менше 528 перевірок у 49 регіонах. Організації стикнулися з досить щільною перевіркою, а багато з них були вимушені зачинитися через незначні невідповідності.
- Листопад 2013: Запропоновані зміни до Закону про релігію 1997 року, схожі на пропозиції 2011, які мали б обмежити місце поклоніння та релігійної діяльності нерухомою власністю, що належить зареєстрованим організаціям, використовуючи

використання в релігійних цілях орендовану чи тимчасово запозичену нерухому власність.

- Листопад 2013: Запропонована поправка до Конституції Російської Федерації, яка б визначала статус православ'я в якості основи національної та культурної ідентичності Росії.
- Березень 2014: Антисектантська робоча група Держдуми та Генпрокуратури пропонує Вищому Суду Росії чітко визначити поняття “секта” заради боротьби з “деструктивними релігійними організаціями”. Серед іншого, прихильники переконані, що “секти” допомагають іноземним спецслужбам та підривають державу, діючи як “п'ята колонна”. В якості доказу вони стверджують, що нові виконуючий обов'язки Президента та Прем'єр-міністра України є, відповідно, баптистом (правда) та сайєнтологом (неправда). “Секти” визначаються як релігійні групи “засновані протягом останніх двохсот років, головним чином у Північній Америці” та як “закрита релігійна група, що протиставляє себе головній культуuroобразуючій релігійній спільноті... країни чи регіону” – коротше кажучи, групи, що не входять до “традиційних” релігій (російське православ'я, іслам, юдаїзм та буддизм), що згадані у Законі про релігію 1997.
- Березень 2014: Запропоновані зміни до Закону про релігії 1997 мали б видалити правило п'ятнадцяти років та надлишкові звітні вимоги. Однак, мали б бути введені додаткові обмеження: (i) незареєстрована релігійна діяльність стає протиправною; (ii) незареєстровані релігійні “групи” мають повідомляти органи влади про своє існування та надавати детальну інформацію про їх вірування, місця зустрічей, лідерів та членів; (iii) “групи” можуть зустрічатися тільки у місцях, що схвалені органами влади для таких цілей; (iv) “групи”, що не належать до централізованих (національних) релігійних організацій повинні довести відповідність пункту (ii), щоб зареєструватися та мати обмежені права на протязі десяти років; (v) тільки централізовані релігійні організації можуть запрошувати іноземців до участі у релігійній діяльності.
- Квітень 2014: Новий закон вимагає від усіх іноземців, що хочуть отримати тимчасове чи постійне право проживання у Росії, довести своє знання російської мови, історії та законодавства. Інші іноземці не зможуть отримати робочі візи, за виключенням осіб, вік яких перевищує 60 років, і деяких інших.
- Вводиться в дію у серпні 2014: Закони, за якими зміст Інтернету буде під більш щільним контролем держави а за порушення передбачається цивільна та кримінальна відповідальність. Ті, що розробляють веб-сайти, надають хостінг, чи займаються блогінгом, мають зареєструватися в державних установах, фіксувати всі опубліковані матеріали протягом шести місяців, та співробітничати з органами контролю. Власники веб-сайтів мають визначати правдивість чи неправдивість опублікованих матеріалів та відразу видалити недостовірну інформацію а також заборонений зміст, який містить порушення виборчих законів, порушення права на особисте життя, та інформацію, що ображає індивідів, дискредитує релігію, поширює державну таємницю або поширює екстремізм чи тероризм. Під заборонаю також порнографія та обценна лексика. Блогери повинні розкривати свої повні імена та контактну інформацію онлайн. Інтернет залишався одним з не багатьох куточків для анонімної критики політики Кремля. Нові положення придушуть інакодумство та виправдають закриття сайтів, що використовуються релігійними групами та захисниками релігійної свободи. Росія вже блокує чи закриває багато сайтів, а також переслідує популярних блогерів, і протягом деякого часу уряд строго контролює телебачення та радіопрограми.

Поступове згорання інакодумства

Прийняті протягом останніх сімнадцяти років, ці **все більш обмежуючі закони та постанови надають масу причин турбувати та забороняти діяльність “нетрадиційних” чи “іноземних” релігій**, а також традиційних груп, і нав’язувати вбивчі регуляторні складнощі зареєстрованим організаціям. Запропонований закон про видалення існуючих прав вільно виражати релігійні ідеї і організувати релігійну діяльність без реєстрації, а також обмежити місце релігійної діяльності, є потенційно спустошуючим. Поступове викорінення публічних форумів для вираження інакодумства гарантує, що Росія буде рухатись в націоналістичному, антизахідному напрямку. В існуючому кліматі лише деякі держслужбовці будуть стримувати тенденцію зростання порушень свободи релігії релігійних меншин.

Нападки на п’ятидесятників та харизматів

Лавина обмежувальних законів супроводжувалася численними випадками, що суттєво порушували релігійні свободи російських громадян і часто закінчувалися судовими справами. Ми можемо лише надати огляд деяких з цих подій, головним чином фокусуючись на християнських меншинах. Прокурори часто нападали на п’ятидесятницькі та харизматичні групи, особливо в Сибіру та на російському Далекому Сході, де до недавнього часу вони були представлені чисельно та соціально, називаючи їх “екстремістськими” та шкідливими для здоров’я громадян. Нападкам піддавалася релігійна діяльність, яка за межами Росії вважається нормальною: молитви зцілення, духовні ретрити на вихідних, відеопрезентації християнської віри та молитва на мовах. Вважається, що деякі аудіо та відеоматеріали використовуються для маніпуляції віруючими через приховані відео та аудіо повідомлення. Одного пастора переслідували у судовому порядку за те, що його молитва призвела до психічного розладу в одного з прихожан. Церковні реабілітаційні центри для наркоманів та алкоголіків, сиротинці та притулки для дітей-безхатченків, літні табори та інші проекти для сиріт, літніх людей, хворих та студентів були заборонені. З метою закриття церков та їх служінь використовувалися багато інших причин. Влада вимагала від “шкідливих” церков надати детальну інформацію про їх лідерів, священнослужителів, членів, віддзеркалюючи класичні радянські порушення.

У вересні 2012 року релігійні групи були шоковані нічним зруйнуванням п’ятидесятницької Церкви Святої Трійці у Москві, котре розпочалось, коли всередині ще знаходилися віряни. Чиновники стверджували, що церковна оренда землі закінчилась. Нещодавно Російський Верховний Суд відхилив апеляцію Санкт-Петербурзької Церкви “Жатва”, яка була зачинена після звинувачень у незаконній освітній діяльності – дозволяла використовувати своє приміщення для занять з дітьми. Навіть Армія спасіння була заборонена за “екстремістську” діяльність та утворення, нібито, мілітарних угруповань. Вона не могла повернути юридичний статус визнаної релігійної організації до тих пір, поки не поскаржилась в Європейський Суд по правам людини.

Власність, оренда та інші обмеження

Винаймання публічних та приватних будівель для релігійних подій стає все більш ускладненим для церков, що не є частиною Російської Православної Церкви Московського Патріархату. Вони часто стикаються сильною ворожістю урядовців і, подекуди, опозицією з боку місцевих православних священнослужителів, коли хочуть побудувати нові церкви чи придбати нерухомість. На противагу православним приходам, протестанти практично ніколи не отримують державну землю чи субсидії для нових церковних будівель. Запропонований закон, що забороняє їм винаймати та використовувати громадські чи приватні будівлі або проводити богослужіння по домах ускладнює чи унеможлиблює спільне поклоніння.

Обмеження на релігійну діяльність та візи для іноземців має безпосередній вплив на католицькі приходи та інші церкви, що залежать від іноземних священнослужителів. Страждають і православні церкви, що не приймають юрисдикції Московського Патріархату. В деяких випадках, держслужбовці довільно “повертали” будівлі Католицької Церкви, Російської Православної Церкви Закордоном та старообрядців Російській Православній Церкві, тому що місцеві спільноти втратили права реєстрації внаслідок відсутності священників.

Новітні релігійні групи були головними мішенями переслідувань за екстремізм, включно Свідків Іегови, Сайєнтологів, послідовників руху Харе Крішна та мормонів. Мусульманські групи, що не підпорядковуються централізованим мусульманським релігійним організаціям, утвореним у радянський період, регулярно звинувачують у зв'язках з терористами та в екстремізмі. Юдейські групи, не підпорядковані одній привілейованій централізованій юдейській організації також втратили права та власність. Хоча уряд виступає проти антисемітизму, юдеї знов стали жертвами расової ненависті, а їх храми – мішенню вандалізму.

Александр Дворкін – антисектантський активіст

Багато держслужбовців дезінформовано чи не розуміються не релігійних віруваннях, що призводить до помилкових висновків щодо діяльності меншин. Також місцеві чиновники не поспішають давати дозвіл на діяльність релігійних меншин, побоюючись звинувачення у порушенні закону. З 2009 року антисектантський активіст Александр Дворкін, очільник Експертної ради з проведення державних релігієзнавчих досліджень при Міністерстві юстиції та радник Робочої групи з питання сект Держдуми, здійснив головний негативний вплив на відношення до релігійних меншин. На веб-сайти власної організації Дворкін фіксує та схвалює переслідування релігійних меншин.

Члени федеральних та регіональних експертних рад та інші бюрократи призвичаїлись приймати далекоюсяжне визначення “сект” Дворкіна, яке він також успішно пропагував у Європі, відповідно до рекомендацій Російського Верховного Суду. Голова Думського комітету з громадських та релігійних організацій є членом Ліберальної демократичної партії, однієї з найбільш крайніх націоналістичних партій. Якщо в Росії перемаже ксенофобія, релігійні меншини будуть, вірогідно, страждати відповідно до уявлення про їх західне походження, навіть якщо вони існують в Росії вже сотні років.

Захисники релігійних прав

Тим не менш, на цей момент росіяни зберігають права релігійних вірувань і асоціацій відповідно до Закону про релігії 1997 р., Конституції та міжнародних законів та угод, підписаних Росією. Найбільш значущими захисниками прав російських релігійних організацій та віруючих є правники, котрі сміливо захищали їх з початку 1990-х. Зокрема, це Слов'янський правовий центр, очолюваний Анатолієм Пчелінцевим та Владіміром Ряховським, сильно вплинув на збереження прав релігійних меншин завдяки судовим позовам, експертизам та навчанню політичних лідерів та їх правників. Робочі групи з релігійної свободи та веб-сайти, що модерують спеціалісти у галузі, такі як Роман Лункін та інші з Інформаційного та аналітичного центру СОВА, Credo-Portal.ru та Форум 18, модерують ситуацію та надають аналітику та ідеї, що впливають на думки в політичних та релігійних колах.

Як не дивно, а позови працюють: багато церков виграли судові справи, а НДО виграли у більшості справ проти Закону про іноземних агентів. Нажаль, позов не завжди є прийнятним через фінансові обмеження і обмежений час та сили юристів, що готові змагатися у цих битвах. Також приймаються заходи задля скорочення незалежності судової гілки влади. Європейський Суд з Прав Людини у Страсбурзі завалений справами з Росії. Навіть коли він розглядає справу та приймає рішення на

користь російських релігійних організацій, чиновники на місцях не завжди підкоряються його рішенням.

Згода православних з державною політикою

Російська Православна Церква все більш пригортає громадську увагу, оскільки вона діє як гілка державної релігійної та соціальної політики та прибічник урядової політичної позиції. Окрім значних державних субсидій на будівництво та ремонт сотень церков, закон від грудня 2011 року надає захист спецслужб Православному патріарху як і найвищим держслужбовцям. Однак, православ'я отримало значущість за рахунок скорочення автономії. Протягом демократичних демонстрацій 2011, Патріарх Кирило сказав, що російський уряд має прислухатися до “законних очікувань російського народу”, що, як повідомляють, призвело до жорстокої загрози антиклерикальної кампанії та прямі нападки на офіційну репутацію православ'я. У відповідь Кирило та інші православні лідери поспішили завзято підтримати переобрання Путіна. Ще 2013 можна було чути альтернативні православні голоси та прихильників церковної реформи, що захищали більш енергійні підходи до діяльності, включно більший акцент на учнівстві та освіті широкого загалу та православних віруючих. Зараз, однак, більш відкриті та толерантні представники Православної Церкви вимушені замовкнути.

Церковні суперечки щодо України

Український конфлікт призвів до складного розвитку відносин серед російських релігійних організацій та їх аналогів в Україні та по всьому світу. Московський Патріархат і три православні юрисдикції в Україні висунули звинуваченні одна одній, включаючи заяви про захоплення церков та участь священників суперницьких юрисдикцій в терористичній діяльності. Їх ієрархи зробили публічні заяви у патріотичній вірності своїм урядам, також і керівники євангелічних організацій в Росії та Україні. В православних та протестантських церквах все більш наявні глибокі розділення, що ґрунтуються на національній ознаці. Безперечно, продовження воєнного конфлікту швидко призведе до розриву церковних зв'язків та довіри, що була акуратно вибудована після розвалу Радянського Союзу. Вони також можуть підігріти вогонь пропаганди проти релігійних меншин, котрі все більш характеризуються як невірні та ненадійні.

Можливості міжконфесійної кооперації

Діалог та кооперація Російської Православної Церкви та інших християнських церков в Росії була досить обмеженою в останні роки на противагу 1990-м. Митрополит Іларіон, голова Відділу зовнішніх церковних стосунків РПЦ дійсно зустрічався зі своїми колегами з Католицької Церкви та Євангельських християн-баптистів 14 лютого 2014, що б обговорити, серед іншого, тему релігійної свободи. Тим не менш, православні чиновники частіше зустрічаються з представниками мусульманських, юдейських та буддистських релігійних організацій, що не займаються прозелітизмом, і які у фаворі в Кремля.

Одна проблема може потенційно об'єднати зусилля різних християнських конфесій в Росії та їх братів за кордоном, не дивлячись на відмінності: захист переслідуваних християн на Близькому Сході, Африці та інших частинах світу. Ці спільноти піддаються екзистенціальним загрозам від ворожих ісламістських груп та зазнають чисельних смертей та поранень. Московський Патріархат зробив чисельні публічні та приватні шаги, щоб привернути увагу до трагедії християн на Близькому Сході, зокрема у Сирії, протягом останнього року. 29 квітня 2014 року під час інтерв'ю митрополит Іларіон висловив занепокоєння, що конфлікт в Україні було допущено, щоб відвернути увагу від жахливих нападів на християнські спільноти на Близькому Сході. Він наголосив необхідність міжрелігійної кооперації задля припинення

жорстокості проти християн у цій країні, Нігерії та країнах з домінуючим мусульманським населенням. Це висловлювання занепокоєння є щирими і могли б відчинити двері для постійної комунікації та взаємодії з Російською Православною Церквою у цих питаннях, а подібна кооперація могла б також привести до міжрелігійного діалогу з інших питань в Росії.

Спадок релігійних переслідувань

Необхідно сказати, що наслідки більш як сімдесяти років комунізму з його системними намаганнями придушити релігійні вірування та підкорити релігію волі держави, все ще мають негативний вплив після 23 років після розпаду Радянського Союзу. Православні, католицькі та протестантські церкви винищувались вбивствами та ув'язненням священників та вірян, закриттям семінарій та церков, і систематичною маргіналізацією та демонізацією віруючих та священників. Сьогодні віруючі все ще страждають від нахабної антирелігійної пропаганди, нездорової традиції підкорення церкви державній владі та страх перед чужаками та іншими релігійними традиціями. Надто часто церкви замикаються у собі, щоб позбавитись конфронтації та критики. Багато православних сил витрачається на відбудову фізичних будівель на установ замість заохочування інших до слідування за Христом. З 1992 цей спадок серйозно вплинув на зниження діяльності, освіти членів та потенційно позитивний соціальний вплив церкви.

Під час нещодавньої дискусії колишні очільники союзів євангельських християн-баптистів Росії та України визнали, що їх церкви не використали в повній мірі можливості, котрі вони отримали у 1990, щоб вплинути на свої суспільства. Лідери російського православ'я відчувають такий же жаль і почали придивлятися до протестантських церков у пошуку моделей благовістия та учнівства, освітніх програм, а також способів посилити свій позитивний вплив на російське суспільство. Ніколи ще Росія не мала більшої потреби, щоб щирі віруючі допомогли відновити пригнічених, залежних, сиріт та покинутих і дати надію масам безнадійних та розчарованих людей. Політичний то суспільний устрій Росії все ще несе на собі шрами бруталного радянського періоду, до якого зараз додалися надмірний матеріалізм та егоїстичний спосіб життя. Більшості росіян необхідно вивчити ґрунтовне християнське моральне вчення як протитотруту корупції, матеріалізму, моральному розпаду та апатії. Для того, щоб задовольнити ці масштабні потреби необхідна співпраця між православними та неправославними християнами.

Новітнє посилення обмежувального законодавства

Викликає занепокоєння існуюча траєкторія подій у Росії. Дуже важливо, наскільки швидко посилилось обмежувальне законодавство після переобрання Путіна президентом у травні 2012 і знову після початку української кризи. Репресивні режими зазвичай нав'язують авторитарний контроль через несправедливі закони, щоб зробити вигляд законотворчих. Вони спочатку фокусуються на непривілейованих групах, включаючи релігійні меншини, а потім беруться за завдання викорінення політичних опонентів. Серед інших це стосується нацистів, радянських та китайських комуністів. Як полюбляють казати багато з нас, працівників сфери захисту релігійних прав, релігійна свобода подібна до канарейки у вугільній шахті, коли вона помирає, скоріш за все, всі свободи зустрінуть свій кінець.

Насправді, Російська Православна Церква знаходиться у такій же небезпеці, як і інші релігійні групи. Всі церкви в Росії знаходяться у небезпеці у морі секуляризму та зневіри, як і в інших частинах світу. Непевна позиція церков особливо зрозуміла у авторитарному оточенні, коли сьогоднішній фаворит може швидко стати завтрашнім вигнанцем. Важливо пам'ятати, що за юридичними обмеженнями і переслідуваннями російських християнських меншин швидко прийшли юридичні обмеження та суворе переслідування Православної Церкви після більшовицької революції 1917. Російська

Православна Церква – єдина релігійна установа, що має силу та моральний авторитет відмовити (і мала б це зробити) уряд від намагань нав'язати контроль над релігійним життям, що нагадує радянський період.

На захисті релігійної свободи

Врешті-решт, доля релігійної свободи в Росії та російського суспільного життя в цілому в руках російського народу та його політичних та громадських лідерів. Вони мали двадцять три роки з часу розпаду Радянського Союзу, щоби навчитись думати без ідеологічних маніпуляцій, користуватися свободами, наданими пострадянським законодавством та акумулювати фінансові активи і електронні засоби, що роблять життя і комунікацію незалежною від свого уряду. С точки зору вірян, ціле покоління мале можливість узнати про Бога та дослідити духовні виміри життя. В майбутньому, російські віруючі громадяни мають самі захищати себе, пропагувати свої вірування та змагатися за свої права. Вони отримали свободу у 1992 в результаті того, що багато хто вважає суверенним актом Бога, і зараз мають боротися, щоби зберегти її з допомогою дій і молитви. Як писав у Посланні до Галатів апостол Павло: “Христос визволив нас для свободи. А тому стійте в ній, і під ярмо неволі знову не піддавайтесь”.

Великий німецький теолог Дитріх Бонхоффер був свідком сходження Гітлера до влади і підкорення їм германської еліти та церкви. Як зазвичай буває з тиранією, дуже небагато людей ясно бачили, що Гітлер вів свій народ до знищення, а не панування. Багато з тих німців, хто дійсно протривівся Гітлеру, були мотивовані вірою. Бонхоффер казав, що єдиними зрозумілими питаннями для християн Німеччини в той час були питання “Чого бажає Бог?” та “Що Він закликає мене зробити?” Його власна відмова прийняти владу Гітлера призвела до його передчасної смерті. Дуже жаль, однак, що перед своєю стратою він писав, що більшість християн поза межами Німеччини не підтримали дисидентську “Сповідницьку Церкву” в той час, коли вона могла вплинути. Будемо сподіватися, що християни в Росії та за її межами не зроблять такої ж помилки в цей критичний час.

Лаурен Б. Гомер – адвокат з міжнародних прав людини, засновник Фонду права та свободи у Вашингтоні (Law and Liberty Trust, Washington, D.C.)

Дійсний та можливий вплив української кризи на українських протестантів

Сергій Тимченко

Будь-яка криза приносить біль і можливість змін та росту. Соціально-політична криза, через яку зараз проходять українці є болючою не лише внаслідок неочікуваного порушення Росією територіальної цілісності України, але також внаслідок шокуючого усвідомлення, що багато особистих друзів та рідних у Росії насправді підтримують своїх віроломних політичних лідерів. В той же самий час, ця криза дає їм можливість вирости як нація, оскільки вони стикнулися з питаннями ідентичності: Хто ми? Які наші цінності? Що ми можемо робити разом? Саме ці питання стали важливими для українських євангеліків, котрі серйозно поставилися до виклику сучасної кризи.

На питання соціальної групової ідентичності можна відповісти тільки пропустивши їх через призму спільного світобачення, котре зазвичай підтримується груповою культурою та сприйняттям історії. Українські євангеліки, стикнувшись з цією кризою разом з українським суспільством, може, таким чином, або знайти позицію, спільну з більшістю чи частиною українського суспільства, або розробити зовсім аполітичний погляд.

Ізоляціоністи проти активістів

Сьогодні українські євангеліки уособлюють досить різнобарвну групу, яка не є однорідною в культурному плані і, подекуди, не має солідного теологічного ґрунту для обговорення соціально-політичних проблем. Від попередніх поколінь євангеліків, що були переслідувані атеїстичним урядом СРСР, багато з них успадкували ізоляціоністське ставлення до суспільства. Інші, особливо ті, що були задіяні у євангелізаційних чи соціальних християнських меншинах, виробили активістський підхід до світу, з акцентом на трансформації світської культури завдяки євангельській звістці, яка приносить цінності Царства Божого – справедливість, милосердя та людської гідності у гріховний світ.

Українські євангеліки, ідентичність яких була глибоко визначена Писанням, аніж оточуючою культурою, майже ніколи не розділялися по питаннях культурних відмінностей між східними та західними українцями. Сьогодні, коли Україна стикається з загрозою від Росії, українські євангеліки усвідомили, що мають прийняти рішення. Вони можуть у певній мірі комбінувати свою вічну християнську соціальну ідентичність з тимчасовою, земною ідентичністю, або закритися у сепаратистській, ескапістській релігійній позиції.

Політичний контекст

Для кращого розуміння дилеми, з якою зустрілися євангеліки, необхідно поглянути на політичну кризу в Україні. Протести проти жахливого корумпованого режиму розпочалися наприкінці 2013, рухомі жагою українців до створення справедливого суспільства, в якому б поважали закон, людську гідність та права людини. Майдан – центральна площа Києва, що стала епіцентром протесту – також уособлює символ людської надії на створення оновленого, справедливого суспільства. Російська пропаганда висвітлила розвиток цього протесту як насильницьке захоплення влади у режиму Януковича – грубе викривлення того, що трапилося насправді. Подальший розвиток (особливо захоплення Криму) чітко показав – Янукович був лише маріонеткою в російському плані підкорення України. Всупереч російській дезінформації, демонстрації Майдану не слід сприймати як громадянську війну. Заворушення на сході були спровоковані та підігрівалися російським втручанням. Кремль витлумачив можливий вступ України в Європейський Союз і бажання українців жити у суспільстві, вільному від корупції, як зраду слов'янського братерства. Щоб запобігти цим стосункам з заходом, Кремль готовий використовувати російську армію.

Українські євангеліки, які схвалюють дії Росії

Реагуючи на цю політичну кризу, українські та російські євангеліки сформували три відмінні політичні позиції, дві з яких можна знайти в будь-якій євангелічній церкві України. Першу позицію займають ті, хто став жертвою російської державної пропаганди, спрямованої проти України. Ця група представлена деякими українськими євангеліками у східних регіонах країни та Крими, але більшість з них живе у Росії. Вони схвалюють дії Кремля, розглядаючи їх як необхідні задля захисту російських політичних інтересів.

Українські євангеліки, які не схвалюють дії Росії

Другу позицію підтримує значна кількість українських євангеліків, які підтримали демонстрації на Майдані та українську незалежність. Багато хто з них почали щоденно зустрічатися на площах (майданах) у своїх містах та містечках і молитися за справедливе суспільство та захист мирних протестувальників. У багатьох містах України вони поставили молитовні намети, місця, де будь-хто міг молитися та отримувати духовну та фізичну підтримку, включаючи Писання та їжу. Важливо

наголосити, що деяка кількість (небагато) російських євангеліків підтримують боротьбу своїх українських братів та сестер за незалежне та справедливе суспільство.

Аполітичні українські євангеліки

Третю позицію займають досить багато українських та російських євангеліків, котрі бажають залишатися зовсім поза політикою та вважають себе виключно громадянами “небесної вітчизни”. Один пастор баптистської церкви Києва нещодавно стверджував: “Мене не хвилює територіальна цілісність будь-якої країни на Землі. Моя вітчизна у небі, і мені боляче бачити, як земні правителі ділять Божий народ”. З цієї точки зору, Майдан винен у розділенні церкви. Іронія полягає в тому, що подібний ескапістський віруючий часто знаходить спільну мову з тими віруючими, які твердо підтримують земних правителів Росії та вірять пропаганді Антимайдану.

Виклик ідентичності

Ця криза в Україні розбурхала дві болючі рани українських євангеліків: перша, це розділення в їх церквах і друге – розділення українських та російських євангеліків, котрі мають спільну історію, близьку дружбу та сімейні зв'язки. Яким чином ці три групи сприймають себе, своє місце у світі і одна одну протягом нинішньої кризи? Проблема ідентичності склала головний виклик для українських євангеліків. Вони лише громадяни “небесної вітчизни”, чи також належать до земної сфери, є тимчасовими жителями з певними соціальними обов'язками? Чи ототожнюють вони себе з тими, у своїм земнім суспільстві, хто стоїть за справедливість та істину проти корупції та насилля? І якщо вони таки ототожнюють себе з ними, чи можуть вони бути патріотами країни, в котрій живуть, і розуміють своє покликання бути *українськими* християнами, чи повинні вважати себе лише глобальними християнами?

Виклик ідентичність перекликається з викликом цінностей. Всі євангеліки стверджують що найвищою цінністю є Царство Боже, що зараз розкрито в присутності Церкви у світі. Чи вбачають вони цінність у цьому світі, що був створений Богом, який настільки полюбив його, що віддав Христа на смерть за нього? Чи бажають вони, щоб цей світ став більш справедливим та люблячим завдяки місії Церкви у силі Святого Духа? Чи може вони вважають, що цей світ призначено до погибелі, тому намагання виправити суспільні чи політичні негаразди є марними? Або, можливо, їх безпосередня цінність у цьому світі є земне благополуччя, як би ми не розуміли його, тоді як цінність Царства Божого належить виключно духовній сфері?

Ці питання вимагають безпосередньої відповіді зокрема від українських євангелічних пасторів в той час, коли політична криза заглиблюється та поширюється кожного дня. Коли у християнських лідерів не вистачає часу обдумати всі богословські та політичні наслідки зайнятих ними позицій, багато хто з них має схильність рухатись за соціальним середовищем, до якого належить. Моральна рефлексія – це один з елементів, котрий часто не враховується, коли українські та російські євангеліки обговорюють сучасну кризу. Не вирішуючи питання, котрі кидають їм виклик сьогодні, євангеліки можуть бути обдуреними та піддані маніпуляціям мас-медіа, котрі викривляють істину.

Ставлення євангеліків до “іншого”

Одна з проблем, яку українським та російським євангелікам необхідно обдумати, це їх ставлення до “іншого”: наприклад, їх сусідів, що страждають від насилля та несправедливості; їх євангельських братів та сестер, чий погляд на політику відрізняються від їх власних; братів та сестер з інших конфесій. Відсторонення від суспільної боротьби може в подальшому стати перепорою успіху місії Євангелія. Наростаючі соціально-політичні відмінності серед українських євангеліків можуть призвести до нових розділень, схожих на добре відомий розкол реєстрованих та не реєстрованих (катакомбних) церков під час радянської доби. Важливо пам'ятати, що

цей розкол в рядах радянських євангеліків на початку 1960-х також був результатом різних поглядів християн на відповідальність по відношенню до держави.

Цікаво, коли євангеліки втрачають єдність, вони інколи знаходять більше спільного з віруючими інших конфесій, особливо в слов'янському контексті – з православними та греко-католиками, котрі мають схожі суспільно-політичні погляди. У майбутньому, цей феномен може привести до більш доповнюючих, синергетичних відносин серед українських християн різних конфесій.

Роздуми про взаємодію теології та політики

Можливо, найбільш далекосяжний вплив сучасної кризи на євангеліків в Україні можна вбачати в їх оновленій зацікавленості політичною теологією та теологією місії. Якби вони не відповіли на всі ці нові критичні питання, вони будуть вимушені по-новому обдумати відношення теології до політичних та соціальних питань. Ймовірне оновлення зацікавленості теологією може викликати сплеск пошуку твердих відповідей на болючі питання, використовуючи Писання в якості призми, через яку можна витлумачити досвід. Дуже скоро ми побачимо нові теологічні рефлексії від нової школи українських євангелічних вчених. Коли це відбудеться, ми будемо знати, що, не дивлячись на весь біль сучасної кризи, вона допомогла нам стати більш зрілими.

Сергій Тимченко – директор Центру РЕАЛІС, християнського освітнього, видавничого та душеопікунського служіння у Києві, Україна.

Погляд донецького євангеліка на українську кризу

В'ячеслав Халанський

Західне сприйняття проти східного

Події в Україні рухаються та розвиваються щодня. На початку протестів Євромайдану вся увага була прикута до подій у Києві (кінець листопада 2013 – початок березня 2014). Зараз всю увагу привертає східна та південна Україна. Дуже важко характеризувати ці події, тому що вони дуже несхожі. В той час як події на Майдані, що призвели до падіння президента Януковича, сприймалися в цілому позитивно жителями Києва та західної України, східна Україна реагувала діаметрально протилежно.

З 15 до 21 березня 2014 Український інститут соціальної та політичної психології провів загальнонаціональне опитування 1998 дорослих віком від 18 років, 82% українців та 15.3% росіян. Більшість (77.7%) опитаних підтримали виконуючого обов'язки президента Олександра Турчинова і 9.5% не підтримали. Також, 76.9% підтримали прем'єр-міністра Арсенія Яценюка, а 9.7% - ні.

Зростання підтримки української єдності церквами

Віруючі у східній Україні скоріш підтримають єдність країни, ніж населення в цілому. З 20 лютого 2014 представники різних християнських конфесій організували міжконфесійний молитовний намет у Донецьку. Однак, Російська Православна Церква Московського Патріархату не приймає участі у цьому міжконфесійному русі, а баптистські церкви лише до певної міри. Баптистські пастори відвідували подібні заходи, але їх члени церкви – ні. Молитовний намет був, головним чином, ініціативою п'ятидесятників та харизматиків, при підтримці Української Греко-Католицької Церкви, Римо-Католицької Церкви та Української Православної Церкви Київського Патріархату. Головний пріоритет християн, що беруть участь, - молитва про мир, безпеку та за судження дій Росії. Політична нейтральність у Донецьку поступово

змінюється підтримкою цілісності України та опозицією російських намагань знищити єдність. Меншість віруючих у донецьких церквах (біля 10%) підтримують возз'єднання східної України з Росією.

Все більше українців, де б вони не жили – у західній чи східній Україні, ставлять собі питання “Хто ми?” Події в Україні (демонстрації на Майдані і молитовні зібрання на сході і заході) демонструють, що Церква відіграє важливу і навіть вирішальну роль у суспільстві. Церкви в Україні все більше ототожнюють себе з суспільством, в якому вони функціонують. Вони по-новому обдумують, що означає служити людям та йти пліч-о-пліч з ними під час цих найбільш важких часів.

В'ячеслав Халанський – декан факультету психології в Українській Євангельській Теологічній Семінарії, Київ, Україна.

Після Майдану

Михайло Черенков

Майдан – саме так історики назвуть нову еру в Україні та пострадянському світі. Це – маркер не лише соціальних та політичних змін, але глибокий, тектонічний зсув у мисленні, культурі та відносинах. Нижче наводяться деякі з наслідків Майдану, які вже досить давно назрівали.

Росія наодинці

Після Майдану Росія розпочала своє захоплення Криму, і стало явним, хто підтримував режим Януковича та його кримінальну діяльність. Москва скинула маску. “Брат у воріт” був озброєний та заряджений відвертою ненавистю. Початок російської агресії знаменував кінець “руського миру”, про який Президент Путін та Патріарх Кирило так красномовно розповідали. Україна може бути добрим та надійним сусідом Росії, але українці ні на мить не вірять риториці про братерство та єдність слов'янських народів. Неконтрольована ланцюгова реакція розпаду була запущена. Ідея Росії, як об'єднуючої територіальної сили на пострадянському просторі відходить у минуле. Жодна з колишніх радянських, зараз незалежних, республік не бажає об'єднуватись з нею; вона залишилася наодинці.

Україна наодинці

Після Майдану Україна також залишилася наодинці, але зараз це їй на користь. Вона вирвалася з ціпких, ведмежих обіймів Росії. Однак, її місце у Європі ще не готово, і вона сама ще не готова для Європи. Це гарний час для України побути між Сходом і Заходом, обдивитися навкруги, приготуватися та зробити свідомий крок у європейську сім'ю. В той же самий час, Україна має усвідомлювати свій особливий статус посередницької території на краю Європи та в безпосередній близькості до Росії. Членство в Європейському Союзі захистить Україну, але її довгострокові вигоди полягають не у повній приналежності виключно Євразії чи Європі, а в посередницькій позиції між двома світами.

Сила громадянського суспільства

Після Майдану увесь пострадянський світ не зможе більше ігнорувати справжню силу громадянського суспільства. Майдан продемонстрував вражаючу здібність громадян зорганізуватись і мобілізуватись на битву проти кримінальної держави. Українці й самі не були впевнені у своїх здібностях, ще більш не впевнені росіяни та білоруси.

Майдан став прецедентом успішної діяльності громадянського суспільства проти корумпованого та недоторканого режиму. Пострадянські держави, що не чують голосу своїх підданих, мають тепер рахуватися з цією новою загрозою самовільному правлінню та будуть намагатися знищити її. Ми бачили, що не тиск Заходу, а саме солідарність та рішучість звичайних людей стали критичним фактором успіху Майдану.

Студенти та журналісти як агенти змін

Після Майдану на сцену історії вийшли дві людські сили – студенти та журналісти, реальна важливість чого недооцінена до цієї пори. Українські студенти не пов'язані з і не мають згадок про радянське минуле, а також дуже скептично налаштовані до традиційних форм пропаганди. На Майдані вони своєю щоденною непохитною присутністю у рядах демонстрантів довели, що є захисниками та будівельниками змін.

Те ж саме можна сказати і про журналістів. Відшукуючи та поширюючи точну та своєчасну інформацію, вони довели, що є ворогами тоталітарної держави, котра вдалася до брехні, залякування та насилля в намаганні заткнути рота опозиції. Журналісти надавали важливу підтримку протестувальникам Майдану та були головною мішенню урядових сил, котрі намагалися обмежити їх. В майбутньому, найкращі сподівання на трансформацію, прозорість та підзвітність уряду, сподівання на контроль над жадібними до влади олігархами, сподівання проведення модернізації та “перезавантаження” системи пов'язані з журналістами.

Майдан та Церква

Після Майдану змінюється роль Церкви та ставлення суспільства до неї. До цього, в оточенні корумпованих установ Церква мала найбільший рівень довіри, але не користувалася своїм впливом. Замість того, щоб служити суспільству, Церква служила інтересам держави. Майдан, звершуючи суд на державою, також звершив суд і над Церквою. Ті церкви, що підтримали Майдан, мають майбутнє. І навпаки, ті церковні лідери, що пропагували нейтралітет, чи запевняли режим Януковича у своїй повній відданості, довели своє духовне банкрутство.

Майдан вбив цвях у залишки радянського стилю життя. Майдан також дав паростки нового життя, не лише пострадянського життя, але життя абсолютно нового. У найближчому майбутньому ми побачимо ще більше змін на хвилі Майдану, але було б набагато краще, якби ми стали активними учасниками в розбудові нації, що вірна релігійній свободі, чесному уряду та економічній модернізації.

Михайло Черенков – віце-президент Асоціації “Духовне відродження”, Ірпінь, Україна.

Деякі особисті думки про вир проблем в Україні

Анонім

З різних боків політичного спектру лунають голоси як в Україні, так і в інших країнах, продовжуючи голосно сперечатись, хто ж повинен у нинішній українській кризі і яким чином її краще вирішити. З кожним днем все складніше розібратися в отупляючій какофонії і дійсно віднайти істину у кожному випадку, оскільки домінують протиріччя, дезінформація та відверта брехня. Тільки найгірші прояви інформаційної війни були оприлюднені у західних медіа. Поки віруючі тут намагаються продратися через плутанину, багато хто вважає, що ця боротьба включає не лише звичайні мотиви жаги влади, грошей та контролю.

Ескалація загроз

Вочевидь, серед звичайних росіян та українців, народів, котрі довгий час були дуже близькі у культурному плані, цілеспрямовано сіється ненависть. Відверті провокації, тактика війни у місті, насилля над невинними громадянами виявляються добре спланованими та системними. Зрежисована кампанія почалася задля дестабілізації України та поширення усіма можливими способами паралізуючого страху. У деяких місцях відбуваються відкриті бойові дії, де місцеві бойовики та іноземні найманці здійснюють залпи по українським військовим з жилих кварталів, де до цих пір знаходяться люди. Також дуже непокоїть знищення нерухомості, грабунок, викрадення людей, фізичне насилля, включаючи тортури та вбивство тих, хто проти стає бунтівникам. Також тривожно, що українські політики, бізнесмени, військові та міліція часто зраджують власну країну та переходять на інший бік в обмін на гроші, чи торгові або політичні дивіденди.

Всі шоковані, однак для віруючих всі ці негаразди вказують, що Україна переживає не лише політичну та соціально-економічну кризу, але диявольські нападки, мета яких – підриг та контроль не лише державних, комерційних та соціальних структур. Враховуючи неминучі наслідки широкомасштабного розпаду суспільства, ворог, здається, також намагається зробити Україну недієздатною як майбутній центр морального та духовного впливу у регіоні. Політичне та соціально-економічний стан нації завжди впливає на церкву, хоча б у короткостроковій перспективі, хоча Бог врешті-решт здійснить те що необхідно попри усі обставини.

Україна – центр християнського служіння

Багато років, не дивлячись на непевне, подекуди криміналізоване політичне та комерційне життя, Україна користувалась благословенням особливого клімату, в якому релігійна толерантність та свобода змогли вирости скоріш, чим в будь-якій країні колишнього Радянського Союзу. Тут знаходяться деякі з найбільших церков у Європі. Тут представлена майже кожна християнська деномінація, і існує тенденція не лише поважати право кожного на існування, а й співпрацювати задля блага суспільства. **Більш як двадцять років Україна була центром християнської евангелізаційної, гуманітарної та соціальної діяльності у колишньому Радянському Союзі**, і довгий час відправляла місцевих місіонерів в Росію та інші країни, деякі з котрих мають домінуюче мусульманське населення. Різноманітні християнські місії та НДО – як місцеві, так і іноземні – довгий час працювали задля духовних, соціальних і навіть політичних змін на національному та муніципальному рівні, надаючи практичну допомогу сиротам, дітям вулиці, жертвам залежності та хвороб, та бідним. Також в Україні розташовані сотні теологічних навчальних установ різного розміру, і вона має найбільшу кількість християнських шкіл у регіоні попри відсутність адекватного законодавства на їх користь.

Духовні надбання попри несхожість

Всі ці надбання здобувалися нелегко. Кожний клаптик “духовної території” завойовувався завдяки присвяті, рішучості, молитвам та стійкості попри надзвичайний фінансовий дефіцит, нестачу персоналу, погану інфраструктуру, неадекватні технології і, подекуди, конфліктні уявлення та пріоритети в Церкві. Тим не менш, стрибок, що зробила християнська спільнота в Україні, котра ще двадцять п’ять років тому була під впливом атеїстичного комунізму та дискримінації проти християн, є майже чудом. Те, що такі зміни відбулися протягом настільки короткого періоду часу вказує на надзвичайну благодать та дію Божого Духа. Хоча ми не можемо представити цю ситуацію як головне, історичне духовне пробудження із супроводжуваними його масштабними соціальними змінами, регіон цілком ймовірно знаходиться напередодні саме цього. Жодних сумнівів, що Дух діє, готуючи ґрунт та сіючи зерна. Однак,

оскільки ще багато хто не чув звістки Божу любов та прощення через Ісуса Христа, або були адекватно навчені, ми невпевнені, що сучасні події маркують початок останніх часів, як дехто вважає. Майбутні місіологи можуть вважати цей момент дійсно поворотним в історії регіону та дивитися на Україну як на країну, обрану Господом задля здійснення певних місій у цій частині не досягнутого світу. Внаслідок усіх цих причин, та інших, не має дивувати те, що сили темряви повстали проти України. Але все це дивувало і продовжує дивувати нас щодня.

Гарні дні й погані

Ми дійсно можемо казати лише від себе, але ми відчуваємо, що не поодинокі в непослідовній реакції на оточуючі події. В гарні дні ми бачимо руку Божу, яка перетворює на добро злі наміри людей. Ми бачимо, як Він скеровує людей та події таким чином, щоби здійснити Свої вищі цілі. В інші дні ми визнаємо, що піддаємося відчуттю песимізму та розчарування. Чуючи тріумфальні кліше, навіть біблійні, подекуди вважаються поверхневими та непереконливими тому що загрози та потенційні небезпеки є реальними. Інколи ми відчуваємося паралізованими і лише бажаємо покинути це місце. Це страх? Маловір'я? Чи все відразу? Можливо. *Прости нас, Господи. Просто, хоча ми й знаємо, яким буде кінець, та все ж ми просто невпевнені, яка Твоя воля зараз, в цьому місці, для України, Росії та Церкви.*

Що дає нам надію

Нещодавно нам порадили “просто почекати”. Ми непевні заради чого, але ми готові. Ми намагаємось робити те, що вважаємо правильним зараз, але все всередині нас волає про повернення до нормального життя, яким би воно не було. Ми знаємо напевне, що Господь добрий та праведний в усіх судах Своїх, і що зло не має відношення до Його дій. Нинішня ситуація не може бути Його волею для України, і тільки Він може змінити ці обставини на краще. Саме це допомагає нам йти, молитися та дає надію.

Слов'янськ, Україна: епіцентр благодійності та війни

Карен Спрінгс

Слов'янськ, місто у східній Україні з населенням близько 130 тисяч мешканців, не очікувано прославився на увесь світ, оскільки став одним з епіцентрів затяжної кризи в Україні. Ключове місто для Донецької, Луганської та Харківської областей та стратегічне місце розташування проросійських сепаратистів. Однак, ще до початку міжнародної уваги, яку місто отримало протягом останніх місяців, Слов'янськ був епіцентром іншої революції, революції усиновлення.

Усиновлення в Україні

З 2004 національне усиновлення та рух піклування про сиріт був в Україні на підйомі. Країна, в котрій колись усиновлення вважалось табу або незвичайною практикою, пережила драматичний зсув у відношенні до сиріт, настільки значний, що у 2013 Україна була визнана ЮНІСЕФ країною, яка демонструє найбільший прогресує у захисті дітей та реформі соціального захисту у Східній Європі. Більшу частину цього успіху можна віднести на рахунок християнської спільноти і альянсу одностудців-індивідів, організацій та церков, котрі об'єдналися у 2010, щоби утворити альянс “Україна без сиріт”. Його бачення можна прослідити до руху, котрий розпочався одинадцять років тому у Слов'янську, тому самому Слов'янську, котрий сьогодні постійно у заголовках світової преси.

Початок руху

Церква Доброї звістки, спільнота, що нараховує близько 600 членів та п'ять дочірніх церков у Слов'янську, була у перших рядах популяризації національного усиновлення в Україні та Росії протягом останнього десятиліття. Завдяки її кампаніям та популяризації усиновлення та опікунства, більш як сто українських дітей були прийняті родинами тільки в одному Слов'янську. Приклад Церкви Доброї звістки надихав сотні церков по всій Україні та Росії і, в результаті, рух усиновлення почав рости.

Поточна ситуація

Сьогодні світ визнає Слов'янськ не завдяки його трансформуючій роботі по усиновленню, а завдяки проросійським сепаратистам, що захопили контроль над містом, та насиллю, що відбувається тут. На початку травня у Слов'янську посилювалися активні бойові дії і було очевидно, що необхідно робити активні кроки, щоб гарантувати безпеку всиновленим дітям та їх родинам. Безпека сиротинця “Паруса надії”, який підтримує Церква Доброї звістки, стала пріоритетом для пасторів цієї спільноти, Сергія Демідовича та Петра Дудніка.

Евакуація дітей та сімей

Край необхідно було вивезти дітей з зони військових дій. “Я знаю, що таке травмована дитина”, каже пастор Петро Дуднік, “і ми не хочемо, щоби діти бачили, що тут відбувається. Ми не хочемо, щоб ці діти зазнали ще більшої травми, чим та, якої вони вже зазнали”. Вранці 17 травня діти з сиротинця “Паруса надії” були евакуйовані до християнського табору поблизу Києва. З часу евакуації дітей, пастор Петро Дуднік та його дружина Тамара допомагають координувати вивезення інших прийомних сімей, дітей з опікунами, а також нужденні сім'ї. У абсолютно знеструмленім місті та за відсутності руху громадського транспорту, координувати вивезення сімей з міста стало непростим, щоденним завданням пастора Петра.

Вчасно

Як оказалось, евакуація дітей була вчасною. За день сепаратисти окупували територію, а за декілька днів сиротинець став місцем бойових дій, котрі нанесли масштабні ушкодження ззовні будівлі та повибивали багато вікон. Ті, хто був евакуйований, мають дякувати Богові за те, що Він надав безпечне місце у необхідний час.

Евакуація продовжується

Однак діяльність у Слов'янську не зупинилася з евакуацією. Після того, як вдалося вивезти свою родину у небезпечне місце, пастор Петро вирішив повернутися до Слов'янська, щоби допомогти тим, хто не має можливості евакуюватися. Їжі недостатньо, більшість магазинів у Слов'янську зачинені, тому пастор Петро та його команда регулярно відвідують нужденні сім'ї і забезпечують їх їжею та речами першої необхідності. Забезпечення їжею та задовільнення базових потреб для пастора Петра стає можливістю молитися з людьми та розповідати їм Євангеліє. “Всі живуть у страху. Ми можемо поширювати молитовні буклети, молитви, що містять Псалми”. Люди відкриті та звертаються до Бога у молитві як ніколи до цього.

Пастор Петро не хоче обговорювати політику чи погляди. Для нього криза – це можливість для церкви бути церквою і залишатися світлом у час темряви. **“Ми, церква, маємо бути вище за ситуацію. Ми маємо підвестися вище знамен, котрими розмахують. Ми не можемо фокусуватись на політиці. Ми служимо усім – пораненим та голодним по обидва боки... це наше покликання”**. Тому він продовжує роздавати їжу та телефонувати тим, хто називають себе проросійськими, а також патріотам України. Для пастора Петра це шанс поділитися любов'ю Христа, і він каже, що залишиться у

Слов'янську доти, доки зможе, роблячи те, що робив завжди – служив мешканцям цього міста.

Карен Спрінгс – служить в організації “Орфан’с Проміс”, служінні, Крістан Бродкастинг Нетворк – Сі-Ай-Ес, Київ, Україна.

Євангельське християнство у східній Україні: між розколом та єдністю

Джон Уайт

В Донецьку люди залишаються по домівках, дивляться новини та читають найсвіжішу інформацію в Інтернет. Страх перед українськими націоналістами з заходу і російським вторгненням зі сходу примушує людей читати, дивитись та очікувати. Повсякденне життя тут продовжується, вулиці велелюдні, хоча деякі важливі публічні події, наприклад футбольний матч донецького “Шахтаря”, вже не збирають такі натовпи, як зазвичай. Домінує напруга та невпевненість, і люди втомлюються, оскільки криза тягнеться тижнями та місяцями.

Українська криза, що почалася з протесту на Майдані в центрі Києва, пригорнула деяку увагу у східній Україні, але зовсім не змінила життя. Тепер, після російської анексії Криму, з тисячами російських вояків на кордоні східної України та захопленням сепаратистами адміністративних будівель Донецька, напруга та розділення суттєво посилились, вони також вплинули на євангеліків.

Ідентичність проти економіки

Які ж проблеми призвели до розколу? Щоби змалювати картину широкими мазками, ми можемо узагальнити найбільш важливі проблеми як ідентичність та економіка. Напруга між українським та російським етносами, українською та російською мовою, а також питання, що значить бути християнином, все це проблеми ідентичності. Найбільший та найжорстокіший розкол відбувся, коли ці питання стали головним предметом суперечок в Україні.

Наприклад, одна жінка середнього віку на початку березня 2014 стояла одна напроти пам'ятника Тарасові Шевченку з плакатом, на якому було написано: “Кремль: руки геть від України”. Коли проросійськи налаштовані люди підійшли до неї, жінка відповіла, що вона росіянка і живе у Донецьку вже тридцять років, та все ж вона підтримує єдність України. Декілька міліціантів стояли неподалік, щоби захистити жінку, та перш ніж вони змогли зреагувати, здоровенний чоловік підскачав до жінки та розірвав її плакат. Міліція зупинила подальші дії, але шкоду вже було зроблено. Ніхто не потерпів би, щоби позиція жінки щодо її ідентичності і далі пропагувалася.

Навпаки, протест на Майдані був викликаний економічними проблемами. Що краще для України – приєднання до Європейського Союзу чи до Митного Союзу, ініційованого Росією? У східній Україні більшість компаній пов'язані з Росією, таким чином, Митний Союз тут є більш привабливим, ніж на заході країни. Економічні проблеми дуже важливі, але вони в цілому не були настільки спірними чи жорстокими, як питання ідентичності.

Напруга у євангельських церквах

Проблеми ідентичності призвели до певної міри страху та розділень у східноукраїнських євангельських церквах. Деякі християни боялися, що західноукраїнські націоналісти прийдуть та будуть утискати та навіть вбивати російськомовних. Деякі боялися, що приєднання до Євросоюзу призведе до

секуляризації та більшої вседозволеності для гомосексуалістів. Таким чином, бути “проросійським” для багатьох було питанням підтримки християнських цінностей та права розмовляти російською.

Ці досить перебільшені страхи, однак, не отримали публічності у церквах. Проповіді в цілому були зосереджені на інших питаннях, а у церкві багато хто уникав обговорення спірних питань. В деяких випадках проповіді заохочують християн бути миротворцями посеред конфліктуючих сторін. **Більше конфліктів між проукраїнською та проросійською позиціями були очевидні у родинах, а не під час богослужінь. Таким же чином, більше дискусій та суперечок відбулося у соціальних мережах, аніж у церковних будівлях.**

Однак, ситуація продовжує змінюватись і, здається, вже оформилися два табори, особливо після захоплення будівлі Донецької облдержадміністрації проросійськими сепаратистами. Більший табір підтримує єдність України та, в цілому, підтримує існуючий уряд, молиться за Президента Олександра Турчинова (часто наголошуючи, що він – баптист). Фактори, що вплинули на підтримку цієї групи включають викриття корупції колишнього Президента Віктора Януковича (особливо демонстрація його мастку у Межигір’ї), російське військове переміщення у Криму та біля східного кордону, та намагання нового українського уряду та західних українців завоювати симпатії російськомовного населення. Проповідники попереджують с кафедр зібрання, щоб вони не дуже занурювалися у політику та фільтрували новини, оскільки поширюється дуже багато неправдивої інформації. Для того, щоб підтримати єдність, лідер місцевого церковного об’єднання у Донецьку був запрошений до Москви, щоби розповісти, що насправді відбувається в Україні. Таким чином, ця група намагається підтримувати зв’язки з євангеліками як західної України, так і Росії.

Другий табір більш симпатизує Росії та хоче підтримувати зв’язки з нею. Також зачепили деякі проблеми ідентичності (“У мене рідня у Росії”), але головні аргументи – економічні. Ці християни жили досить добре під час президентства Януковича і бояться втратити свою роботу, якщо Україна приєднається до Євросоюзу. Рідні часто казали їм, що в Росії життя краще. Тому ця група скоріш приєднається до російського Митного Союзу, а деякі навіть готові приєднатися до Росії, але практично всі хотіли б уникнути війни.

Вплив на місіонерську спільноту

Поточна криза в Україні також вплинула на служіння багатьох іноземних місіонерів. У великій місіонерській спільноті Києва багато місіонерів покинули країну. Ті ж, хто залишився, багато часу проводять у обговоренні стратегій евакуації. Часту місцеві християни дивуються, бачачи, що іноземні місіонери все ще залишаються, і питають: “То ви все ще тут?”

В Донецьку місіонерська спільнота значно менша, але внаслідок військової напруги на кордоні деякі місіонери полишили країну, а деякі, хоча й тимчасово, виїхали в інші частини України. Оскільки представників Заходу часто звинувачують у причетності до протестів на Майдані, у східній Україні сформувалися антизахідні настрої. Ці настрої примусили деяких західних місіонерів задуматись, чи не буде їх присутність згубною для національних співробітників. Багато місіонерів непевні, чи буде у них можливість далі продовжувати своє служіння у Донецьку, якщо Росія справді вторгнеться, чи сильні антизахідні настрої залишаться.

Натхнення та єдність серед кризи

Попри страхи та напругу, деякі євангеліки у східній Україні збираються разом для взаємної підтримки та пошуків Бога. Наприклад, випускна церемонія у Донецькому християнському університеті наприкінці березня викликала неоднозначні відчуття. Деякі студенти та персонал вже покинули школу серед кризи, переїхали в інші місця проживання та роботи. Тим не менш, для тих студентів та персоналу, що залишились,

випускна церемонія стала часом пригадування, що Бог зробив, та підбадьорення щодо Його опіки у майбутньому. Серед зібрання були представники з Середньої Азії, Росії, Західної України, Південної України та Криму, а також велика кількість зі Східної України. Ця демонстрація єдності була спільна для багатьох богословських шкіл у колишньому Радянському Союзі, та з нею можуть виникнути проблеми у майбутньому, якщо напруга між Росією та Україною залишиться.

Також в Донецьку був встановлений молитовний намет, в якому відбувалися щоденні міжконфесійні молитовні зустрічі, що мають назву “Молитовний марафон за Україну” і сфокусовані на молитві за єдність та мир. Християни щонайменш з п’ятнадцяти різних церков, включаючи п’ятидесятників, баптистів, греко-католиків, римо-католиків, та православних Київського Патріархату, збирались на Площі Конституції в центрі Донецька.¹ Кількість учасників варіюється, але коливається від тридцяти до сімдесяти людей.² Місцеві християни жертвують, щоби підтримувати потреби служіння. Учасники молитовного намету змогли поширювати літературу, розмовляти з людьми на вулицях та молитися за потреби людей.

Попри це позитивне служіння, молитовні зустрічі також стикнулися з агресією. На різних етапах в учасників молитовних зустрічей кидали камінням та яйцями, а також погрожували спалити їх намет. В одному випадку, після чисельних погроз, проросійська група викрала плакат з намету (“Тут ми молимося за Україну”) та викинула його у річку. Міліція стояла поряд та не втручалась.³ Одного вечора наприкінці березня, машина організаторів міжконфесійного молитовного зібрання була обстріляна. На щастя, ніхто не постраждав, хоча зміст погрози був досить прозорий.⁴

Та хоча були чисельні випадки агресії, християни в Донецьку відшукують можливості свідкувати про свою віру. Наприклад, в середині квітня два чоловіки у балаклавах та з бітами прийшли та викрали прапори молитовного зібрання. Вони кинули український прапор у річку та пішли далі з прапором Донецького регіону. Коли вони трохи відійшли, поряд зупинився автомобіль. З авта вийшли двоє чоловіків у балаклавах та перебили носи нападникам. Чоловіки з авта повернули прапор молитовному зібранню, вибачившись, що він був заплямований кров’ю. Після цього учасники молитовної зустрічі, привели обох стікаючих кров’ю чоловіків до молитовного намету та надали їм медичну допомогу. Потім за них помолилися та подарували Нові Завіти.⁵ Таким чином, для цих учасників молитовних зустрічей їх християнська ідентичність більш важлива, ніж їх національність, мова, фізичне чи економічне благополуччя. Вони продовжують молитися та свідкувати іншим.

Джон Уайт – місіонер УорлдВенчур та викладач місіології у Донецькому християнському університеті, Донецьк, Україна.

Щоквартальне видання “Іст-Вест Черч енд Міністрі Ріпорт” вивчає всі аспекти церковного життя та місіонерського служіння у колишньому Радянському Союзі та

¹ “Donetskie katoliki, pravoslavnye i protestanty provodyat sovmestnuiu molitvu za mir i edinstvo v Ukraine,” http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news25435-donetskie-katoliki-pravoslavnye-i-protestanty-provodyat-sovmestnuyu-molitvu-za-mir-i-edinstvo-v-ukraine.html (4 April 2014).

² “V Donetske napali na molitvennuiu palatki,” <http://www.invictory.com/news/story-50431-молитвенная-палатка.html> (31 March 2014).

³ “V Donetske uchastniki prorossiiskogo mitinga razgromili palatku, gde liudi molilis’ za Ukrainu,” <http://allday.in.ua/politics/news.php?id=223526> (31 March 2014).

⁴ “V Donetske obstrelyali mashinu organizatorov molitvennoi palatki,” <http://www.invictory.com/news/story-50384-Донецк.html> (27 March 2014).

⁵ Marc Ira Hooks, “Attacks Don’t Hinder Ukrainian Christians,” <http://www.commissionstories.com/eurasia/stories/view/attacks-dont-hinder-ukrainian-christians> (24 April 2014).

Центральній і Восточній Європі задля допомоги як церкві, так і академії. Листи до головного редактора заохочуються. Щорічна підписка коштує \$49.95 (для індивідуальних підписчиків з США та Канади); \$59.95 (для індивідуальних підписчиків, міжнародна розсилка); \$53.95 (бібліотеки з США та Канади); \$63.95 (бібліотеки, міжнародна розсилка); та \$22.95 (e-mail). Правила передруку та фотокопіювання: 1) Фотокопії чи передрук не більш як трьох статей з одного числа видання можуть поширюватися безкоштовно. 2) Поширення чи передруковка тільки з письмового дозволу. 3) На фотокопії кожної передрукованої статті має знаходитись наступне твердження: Відтворено (чи передруковано) з дозволу "Іст-Вест Черч енд Міністрі Ріпорт". Наразі видання індексується в American Bibliography of Slavic and East European Studies (ABSEES), OCLC Public Affairs Information Service (в минулому PAIS), Social Sciences Citation Index (SSCI), Zeller Dietrich (в минулому Zeller Verlag), та Christian Periodicals Index.

East-West Church & Ministry Report

Asbury University

One Macklem Drive

Wilmore, KY 40390

Tel: 859-858-2427

E-mail: emark936@gmail.com

Website: www.eastwestreport.org

Mark R. Elliott, Editor

Ray Prigodich, Book Review Editor